

**Общинска стратегия за развитие
на социалните услуги
/2011-2015 г./**



**Община Велико Търново
май 2011 г.**

Въведение

Социалните услуги са дейности, които подпомагат и разширяват възможностите на лицата да водят самостоятелен начин на живот. Извършват се в специализирани институции и в общността. Свързани са със задоволяване на определени жизнени потребности на деца, лица и семейства, които поради здравословни, възрастови и други причини не могат сами или с помощта на своите близки да ги осъществят.

Анализа на ситуацията и оценка на потребностите от социални услуги в община Велико Търново е етап от процеса на стратегическо планиране на социалните услуги в Област Велико Търново за периода 2010 – 2015 г. Извършената оценка показва необходимостта от изграждането на минимален гарантиран брой и вид услуги в общността и подобряване на качеството на грижа на уязвимите групи от общността. Предварителният аналитичен доклад обобщава резултатите от проучването и оценката на потребностите от социални услуги в Община Велико Търново, проведено през май - юни 2010 година.

Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново (2011 – 2015) е разработена от Работна група определена със Заповед № РД 22-218/ 17.02.2011 г. на Кмета на Община Велико Търново, в която са включени представители на заинтересованите страни в общината (общинска администрация, ДСП, НПО – доставчици на социални услуги и други структури на местната власт), ангажирани с организирането и изпълнението на социалната политика на местно ниво. Стратегията за развитието на социалните услуги е изготвена в съответствие с чл. 36б, ал. 4 от Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане на базата на Областна стратегия за развитие на социалните услуги в област Велико Търново (2011-2015) и е съобразена с актуализирания документ за изпълнението на Общинския план за развитие на Община Велико Търново за периода 2007 – 2013 г.

Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново цели да осигури достъпни и качествени социални услуги в общината и ще допринесе за развитие на общинската социална политика като модерна, ефективна система от социални услуги, която поставя в своя център ползвателя, отговаря на нуждите на общността, осигурява равен достъп и непрекъснато подобрява своето качество. Общинската стратегия за развитие на социални услуги цели да създаде условия за пълноценна реализация чрез грижа и подкрепа на местните общности, групи и лица в риск, като осигури достъпни и качествени социални услуги на територията на община Велико Търново.

За да бъдат насочени правилно към конкретните групи потребители и да се гарантира достъпа до социални услуги е необходимо те да бъдат планирани и развивани. Добре ориентираните и качествени социални услуги, предоставяни в Община Велико Търново, ще подпомогнат и разширят възможностите на ползващите ги лица да водят достоен и автономен начин на живот и същевременно ще съдействат за повишаване на ефективността на системата за подкрепа.

Общинската стратегия обхваща всички уязвими общности, всички възрастови групи и всички населени места на територията на община Велико Търново. Стратегията проектира развитието както на социалните услуги, така и на пакет от общински политики и хоризонтални мерки за социално включване, насочени към устойчиви решения на

проблемите на рискови групи. Планираните услуги и мерки ще се изпълняват на територията на общината през следващите пет години (2011 – 2015 г.).

Стратегията обхваща:

- Развитието и усъвършенстването на съществуващите социални услуги през следващите 5 години (2011 – 2015);
- Разкриването на нови и иновативни социални услуги, съобразно изведените приоритетни целеви групи;
- Инициирането на междусекторни „смесени” иновативни услуги и програми;
- Успоредното развитие на политики и мерки за социално включване в свързани сектори (образование, здравеопазване, заетост, жилищна среда и други), чрез които се решават конкретни проблеми на рисковите групи и/ или се създават условия за ефективно функциониране на социалните услуги.

Представените в Стратегията данни са получени на база проучване и обобщаване на данните за социално-икономическите параметри и ситуацията на живот на рисковите групи и общности и оценка на ресурсите за разкриване и развитие на социални услуги на територията на Община Велико Търново.

I. Анализ на ситуацията.

По данни на ГРАО към 01.02.2011 г. населението на Община Велико Търново по постоянен адрес е 92 717 души, а по настоящ – 92 050 души, разпределени в 37 населени места - три града и тридесет и четири села и махали.

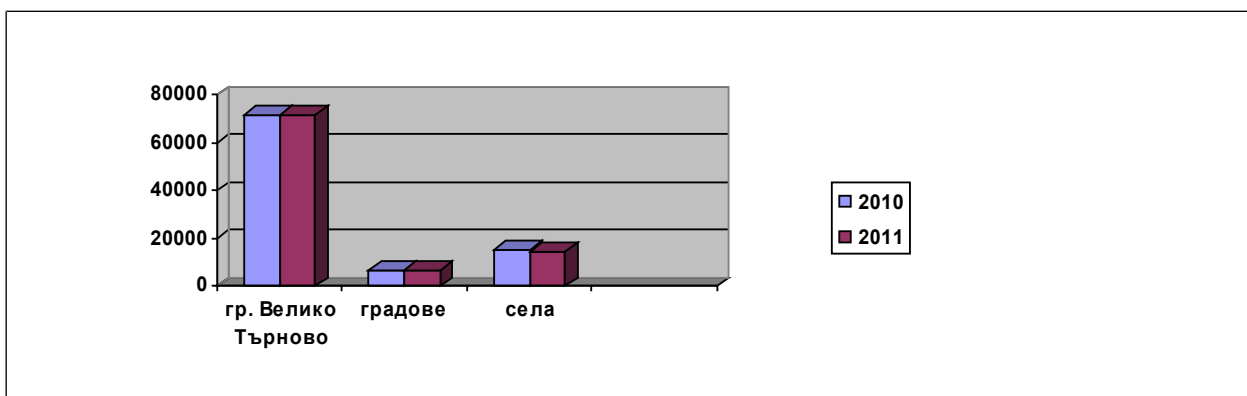
Към 01.01.2010 г. населението на Община Велико Търново по данни на ГРАО разпределени по вид на населеното място е както следва:

Вид населено място	Постоянен адрес	Настоящ адрес
гр. Велико Търново	73370	71745
градове	6536	6520
села	12642	14403

По данни на ГРАО Велико Търново към 01.02.2011 г. населението в Община Велико Търново, разпределено според вида населено място е както следва:

Вид населено място	Постоянен адрес	Настоящ адрес
гр. Велико Търново	73 497	71 214
градове	6543	6441
села	12 667	14 395

Таблица 1 Населението на Община Велико Търново по настоящ адрес за 2010 и 2011 г.



Тези данни предполагат следните обобщени изводи:

- Наблюдава се тенденция за намаляване на населението, регистрирано по настоящ адрес, в населените места в общината.
- Близо 21 % от населението живее в малките населени места извън гр. Велико Търново.
- На територията на общината има две села с население над 1500 души и два града с население над 2000 души, което налага развитие и предоставяне на разнообразни и мобилни социални услуги.

Към 01.02.2008 г. разпределението на населението според възраст и местоживеење е както следва:

Населено място	Деца и младежи (0-18 г.)	Хора в трудоспособна възраст (мъже 18-62г.; жени 18-58г.)	Хора в надтрудоспособна възраст (мъже над 63г.; жени над 59г.)
гр. Велико Търново	10 089	49 431	12 026
градове	1139	3982	1472
села	1857	7475	5893
Общо	13 088	60 888	19 391

Общият брой деца под 7 г. към посочения период на територията на Община Велико Търново е 4972.

Към 01.02.2011г. разпределението на населението според възраст и местоживеење е както следва:

Населено място	Деца и младежи (0-18 г.)	Хора в трудоспособна възраст (мъже 18-62г.; жени 18-58г.)	Хора в надтрудоспособна възраст (мъже над 63г.; жени над 59г.)
гр. Велико Търново	9985	48 664	12 558
градове	1084	3873	1483
села	1657	7074	5641

Общо	12 726	59 611	19 682
------	--------	--------	--------

Общият брой деца под 7 г. към посочения период на територията на Община Велико Търново е 5347.

От посочените данни могат да се направят следните изводи:

- Наблюдава се намаляване на общия брой деца и младежи на територията на Община Велико Търново.

- През годините остава трайна тенденцията за увеличаване на общия брой деца под 7 г. на територията на Община Велико Търново, което предполага наличие на социални услуги за тази целева група.

- Трайна е тенденцията за увеличаване на хората в надтрудоспособна възраст на територията на Община Велико Търново, което предполага развитие на социални услуги за тази целева група.

- Приблизително 21,5% от децата и младежите живеят извън гр. Велико Търново, което предполага висока мобилност на социалните услуги за деца и младежи.

- Приблизително 36,2% от хората в надтрудоспособна възраст живеят извън гр. Велико Търново, което налага мобилност на социалните услуги за възрастни. На територията на Община Велико Търново има села, в които живеят над 100 деца и младежи – с. Балван, с. Беляковец, с. Леденик, с. Ресен, с. Самоводене, което предполага наличие на специалисти, обслужващи тези населени места.

При анализа на социално - демографската картина на община Велико Търново се открояват и други основни фактори, които обуславят рискове от социално изключване и формират рискови групи деца, лица, семейства в неравностойно положение.

Броят на пълнолетните лица под линията на бедност – лица и семейства с достъп до целева помощ за отопление за периода 2008 – 2011 г. е както следва:

Отоплителен сезон – 2008 – 09 г.	1560 лица
Отоплителен сезон – 2009 – 10 г.	1452 лица
Отоплителен сезон – 2010 – 11 г.	1133 лица

Брой лица и /или семейства в неравностойно положение към 31.12.2010 г. по данни на Д “СП” – гр. Велико Търново:

	31.12.2009	31.12.2010
Лица, получаващи месечни социални помощи	181	306
Сам родител, отглеждащ дете/ деца	54	71
Лица в остра жилищна нужда (некартотекирани)	8	16

Въпреки наблюдаваното намаляване на лицата, получаващи целева помощ за отопление, се наблюдава нарастване на броя на хората в неравностойно положение на територията на общината.

Ражданията на майки под 18 години, изоставените новородени деца, децата, настанени в специализирана институция, настанени при близки и роднини, в приемни семейства или осиновени за периода 2008 – 31.12.2010 г. са с относително постоянни стойности, с изключение на увеличението брой осиновени деца.

период	Майк и под 18 г.	Изоставени новородени деца	Деца настанени в специализирани институции	Деца настанени при близки и роднини	Деца настанени в приемни семейства	Осиновени деца
2008 г.	19	19	49	6	5	24
2009 г.	14	13	40	18	0	15
2010 г.	13	16	41	18	2	41

Броя на децата, получили полицейска закрила, деца - жертва на трафик или насилие за периода 2008 - 2010 г. е както следва:

период	Деца получили полицейска закрила	Деца жертва на насилие	Деца жертва на трафик
2008 г.	4	5	14
2009 г.	6	8	4
2010 г.	9	11	0

Броят на децата и лицата с увреждания към 31.12.2010 г. по данни на Дирекция "Социално подпомагане" – град Велико Търново:

	2009 г.	2010 г.
Деца с трайни увреждания	146	218
Пълнолетни лица с трайни увреждания	3412	3980

период	Лица с увреждания, настанени в СИ	Лица с увреждания, чакащи за настаняване в СИ	Лица с увреждания, ползващи социални услуги	Стари хора, настанени в СИ	Стари хора, чакащи за настаняване в СИ
2009 г.	35	32	129	44	90
2010 г.	40	59	298	42	156

Данните са от информационния масив на Д "СП" – гр. В. Търново и не претендират за изчерпателност.

От посочените данни могат да се направят следните изводи:

Запазва се сходния брой на децата, настанени в специализирани институции и при роднини и близки спрямо 2009 г.

Увеличеният брой новородени изоставени деца спрямо 2009 г. се компенсира с повишения брой осиновявания, което е изключително добра тенденция.

Увеличен е броят на деца, получили полицейска закрила и децата, жертви на насилие спрямо 2009 г.

Тези изводи налагат констатацията за ясно изразена необходимост от услуги по ранна превенция, които да оказват подкрепа на родители и деца, т.е. необходимост от развитие

на услугата «Подкрепа на семейството», за да бъдат обхванати едновременно децата, настанени извън семейството и техните родители.

Увеличен е броят на децата и лицата с трайни увреждания спрямо предходната 2009 г., увеличен е броят на лицата с увреждания, ползващи социални услуги, както и броят на старите хора, чакащи настаняване в специализирана институция. Това формира рискови групи деца и лица в неравностойно положение, нуждаещи се от подкрепа и социални услуги.

II. Взаимодействие с други услуги в областта на образованието, здравеопазването, пазара на труда и др.

1. Образование

Един от основните приоритети в дейността на община Велико Търново е насочен към задоволяване на образователните потребности на населението. На територията на общината има добре изградена и разгърната мрежа от образователни и учебни заведения. В условията на делегиран бюджет детските градини и училищата се стремят цялостно да обхванат децата, подлежащи на образование и да подобрят максимално материалната база и условията за учебен труд.

Броят на учебните заведения, разпределението на децата в ученически паралелки и класове е пряко свързано с процеса на раждаемост. Тези показатели определят потребностите на общината от разкриване и съответно закриване или сливане на паралелки или учебни заведения.

Детските градини на територията на община Велико Търново са 23 от които 12 са в град Велико Търново, а 11 са разпределени в различни населени места в общината. Общият брой на децата посещаващи детски градини през 2009 г. е 2329 деца. За следващата календарна година 2010 г. броят на децата е 2339.

Община Велико Търново поддържа оптимизирана и добре функционираща мрежа от основни, общообразователни и професионални училища в направление – туризъм, икономика, лека промишленост, електроника, строителство.

Обучението е едносменно и двусменно. Училищната мрежа дава възможност за обхващане на всички подлежащи на задължително обучение. Има осигурено столово хранене и училищен транспорт.

Училищата на територията на община Велико Търново са 21 разпределени както следва:

- Основни училища – 13;
- Средни общообразователно училища – 4;
- Професионални училища – 4.

Всички СОУ и Професионални училища са в град Велико Търново. Основни училища извън град Велико Търново има в с. Церова кория, с. Самоводене, с. Ресен, с. Балван и гр. Килифарево, които са със статут на средишни училища.

През 2009 г. на територията на общината има регистрирани 335 учебни паралелки. През 2010 г. те са с 13 по-малко /322/. Децата, които са обхванати в образователния процес в различни форми и степени по данни на РИО град Велико Търново през 2009 г. е 7267. През 2010 г. броят на децата е 7025.

Посочените данни показват, че през 2010 година се увеличава броя на децата, които са записани в детски градини, и намалява броя на децата, включени в образователния процес.

Данните за децата, които са включени в образователния процес съотнеси към данните посочени от ГРАО за деца на възраст 7-17 години показват, че 353 деца остават извън сферата на образованието. Същевременно се увеличават сигналите към ЦОП по отношение на деца, застрашени от отпадане от училище, като за календарната 2010 г. има издадени 5 направления за работа в тази насока, а за периода януари 2011 – март 2011 г. – 4 направления.

В сферата на висшето образование обликът на Община Велико Търново се определя от Великотърновският университет “Св.св. Кирил и Методий”, който е вторият по големина в България и е наследник на просветните и културни традиции на знаменитата Търновска книжовна школа от XIV век. ВТУ предлага обучение в хуманитарни и икономически профили. Броят на студентите, които се обучават във ВТУ е над 10 000 в над 60 специалности. Ежегодно по повод празника на българските студенти Община Велико Търново присъжда Академична награда в размер на 5 000 Евро.

Във Велико Търново се намира и най-голямото и най-старо висше военно училище в България – Национален Военен Университет "Васил Левски".

2. Здравеопазване

2.1. Болнична медицинска помощ

Болничната помощ в община Велико Търново се осъществява от следните лечебни заведения:

- Междубластна болница за активно лечение с публична собственост:
МОБАЛ „Д-р Ст. Черкезов” АД Велико Търново – областна болница, обслужва област Велико Търново – население общо 275 395 души
- 1 специализирана болница държавна собственост:
Държавна психиатрична болница – Церова кория – обслужва пациенти от региона, но приема и от други области
- 1 частна специализирана болница:
СБАЛ по кардиология - Велико Търново – не е районирана, приема пациенти от област Велико Търново и съседни области
- 4 диспансера:
Комплексен онкологичен център - Велико Търново ЕООД, с междубластни функции - обслужва област Велико Търново и област Габрово с общо население 405 396 души
Център за психично здраве - Велико Търново ЕООД, с областни функции, обслужва област Велико Търново с население общо 275 395 души
Специализирана болница за пневмофтизиатрични заболявания “Д-р Трейман”- Велико Търново ЕООД, с областни функции, обслужва област Велико Търново с население общо 275 395 души
Център за кожно-венерически заболявания - Велико Търново ЕООД, с областни функции, обслужва област Велико Търново с население общо 275 395 души

2.2. Специализирана извънболнична медицинска помощ

Специализираната извънболнична медицинска помощ в община Велико Търново се осъществява от:

- 79 индивидуални практики (80 работещи специалисти);

- 1 групова практика (6 специалисти АГ);
- 12 медицински центъра (с 175 работещи в тях лекари от различни специалности);
- 1 Диагностично-консултативен център (64 специалисти);
- 1 Дентален център;
- 9 самостоятелни медико-диагностични лаборатории.

Изводи:

Общият извод е, че многопрофилната болница за активно лечение осъществява адекватна на потребностите на населението медицинска грижа. Болницата и четирите центъра извършват традиционните дейности за стационарно лечение на нуждаещи се пациенти, но често изпълняват и други функции, които изчерпват финансовите им ресурси.

Една част от лечебните заведения изпълняват социални функции, като грижи за терминални пациенти, дългосрочни медицински грижи и продължителна рехабилитация. Това налага необходимостта от разкриването на болници за долекуване, продължително лечение и рехабилитация (БДПЛР), което ще доведе до избягване на свръхизползваемост на болниците поради липса на алтернативни заведения, които да поемат пациентите, нуждаещи се от по-специфични услуги.

2.3. Първична извънболнична медицинска помощ

Първичната извънболнична медицинска помощ се осъществява от амбулатории – индивидуални и групови практики за медицинска и дентална помощ, които за община Велико Търново към 31.12.2009 година са 133 (сто тридесет и три) на брой.

Преобладават индивидуалните практики като форма на организация на работа. По този начин работят над 85%, както от общопрактикуващите лекари, така и от лекарите по дентална медицина. Регистрираните **индивидуални практики на общопрактикуващи лекари са 36 (с работещи в тях 37 лекари)**. В груповите практики работят 15% от лекарите, докато в европейските страни съотношението е в полза на груповите практики. В община Велико Търново **груповите практики за първична медицинска помощ са 9 и в тях работят 46 общопрактикуващи лекари (ОПЛ)**, което дава възможност за 24-часово обслужване на обхванатото от тях население и за оказване на неотложна помощ. По данни на РЗОК Велико Търново незаети са практиките в с. Присово и с. Леденик, както и едната от практиките в гр.Килифарево, но тези населени места се обслужват от лекари, които са регистрирали втори адрес в тях.

Регистрираните практики за първична дентална помощ са 79 индивидуални (с 82 работещи в тях лекари по дентална медицина) и 8 групови (с 28 работещи в тях лекари по дентална медицина). Физическите лица заети в първичната помощ по дентална медицина са 108.

Изводи: Наблюдава се концентриране на ОПЛ в големите населени места – основно в центъра на общината, като голяма част от тях обслужват пациенти от селата с различна отдалеченост (понякога до 50 км) от населеното място, в което работи ОПЛ. Това е предпоставка за ненавременен оказване на медицинска помощ и създава неравнопоставеност и затруднен достъп до ОПЛ на селското население в сравнение с градското. ОПЛ живеят в общинския център и ходят по график в обслужваните от тях села. Създаването на групови практики в общината ще подобри качеството на медицинското обслужване и ще създаде възможност (при наличие на високо проходими транспортни средства) за 24-часово покритие на населението и оказване на спешна и неотложна помощ, която сега се осъществява от структури на ЦСМП.

2.4. Спешна медицинска помощ

Системата на спешна медицинска помощ в община Велико Търново, обхваща:

- **ЦСМП** Велико Търново с разкрити 7 филиала: Горна Оряховица, Свищов, Елена, Павликени, Полски Тръмбеш, Стражица и РКЦ във Велико Търново. Общият персонал на ЦСМП е 243 души, от които 56 лекари. Само филиалите във Велико Търново и Горна Оряховица са с реанимационен екип, а транспортният екип е само един – към филиала във Велико Търново.

- **Спешно отделение**, включено в структурата на МОБАЛ гр. Велико Търново. Персоналът на Спешно отделение е общо 34 човека, от които 7 лекари.

- Спешната помощ разполага с 23 санитарни моторни **превозни средства** в движение (22 линейки и 1 лек автомобил), които са в сравнително добро техническо състояние.

Изводи:

Анализът на състоянието, организацията и дейността на системата за Спешна медицинска помощ показва редица съществени проблеми, които трябва да бъдат решени.

Поради затруднения в достъпа на пациентите до ОПЛ нараства търсенето на медицинска помощ в ЦСМП и Спешното отделение. За определен контингент от населението – с нарушени здравноосигурителни права, от етнически малцинства, социално-слаби и др. системата на спешната помощ се оказва удобна, а в някои случаи и единствена алтернатива за получаване на медицинска помощ

Съществуват проблеми във взаимодействието с другите структури на здравната система. Фактор за това е и отсъствието на единни диагностично - терапевтични алгоритми на поведение на екипите на центровете за спешна медицинска помощ и спешните отделения на многопрофилните болници при спешни състояния, както и недостатъчната информираност на населението.

2.5. Други структури, извършващи здравно-профилактични и медицински дейности

За отглеждане, възпитание и обучение на децата до 3-годишна възраст в община Велико Търново са разкрити 5 (пет) общински дневни детски ясли и четири яслени групи към обединените детски заведения. Функционира и Детска млечна кухня със седем раздавателни пункта.

Детски ясли и ДМК в Община Велико Търново

№	Детска ясла	Капацитет	Брой групи
1.	ДЯ "Пролет"	70	6
2.	ДЯ "Мечо Пух"3	52	4
3.	ДЯ „Щастливо детство”	56	4
4.	ДЯ „Слънце”	56	4
5.	ДЯ „Зорница”, гр. Дебелец	40	3
6.	Детска млечна кухня с раздавателни пунктове	330	
7.	Яслена група към ОДЗ "Св. Св. Кирил и Методий"	16	1
8.	Яслена група към ОДЗ "Пролет"	8	1
9.	Яслена група към ОДЗ "Ален мак"	16	1
10.	Яслена група към ОДЗ "Рада Войвода"	16	1

На територията на община Велико Търново са разкрити и функционират **34 (тридесет и четири) здравни кабинети** в училища и детски градини. В тях работят 27 медицински специалисти (лекари, фелдшери и медицински сестри).

3. Пазар на труда

По отношение анализа на трудовата заетост, според броя на регистрираните лица в Дирекция «Бюро по труда» - гр. Велико Търново е налице тенденция към лек спад на безработицата в общината. Показател за това е отчетеният процент регистрирани безработни лица към 31.12.2010 г. - 6.76 %, при средно равнище на безработица за 2010 г. от 7,29 %.

Към 31.12.2010 г. общо регистрираните безработни лица в Дирекция «Бюро по труда» - гр. Велико Търново са 2974 души, от които 1578 са жени.

Година	Безработни лица	%
31.12.2008 г.	1852	4.21 %
31.12.2009 г.	3306	7.51 %
31.12.2010 г.	2974	6.76%

Измененията в изследвания показател са обусловени, както от количествени характеристики (численост, възрастова структура на регистрираните безработни), така и от качествените такива (образователно равнище, квалификация). Движението на тези фактори може да бъде проследено от следните данни за равнището на безработицата в Община Велико Търново за 2009 г. – 2010 г.

Регистрирани безработни	Към 31.12.2009 година	Към 31.12.2010 година
Лица с основно и по-ниско от основно образование	404	596
Лица с намалена работоспособност	162	132
Лица на възраст до 29 години	542	541
Лица на възраст над 55 години	896	815
Лица с регистрация в Дирекция «Бюро по труда» над 1 година	533	749

От посочените данни могат да се направят следните **изводи** за състоянието на пазара на труда:

- Налице е лек спад в равнището на безработица в Общината;
- Нараства броя на безработните лица без образование и с основно образование, които представляват 20% от всички незаети трудово лица;

- Запазва се устойчив делът на безработните младежи до 29-годишна възраст - 18%;
- Леко се понижава дела на лицата с трайно намалена работоспособност - приблизително 4,5%;
- Намаляващ, но относително устойчив остава делът на безработните над 55 години - приблизително 27,5%.
- Значително нараства и делът на продължително безработните лица - 25,2%.

При планирането на социалните услуги, и особено на тези ориентирани към пълнолетните лица, е необходимо да се вземе в предвид факта, че посочените данни за безработните лица, макар и официални, не отразяват действителната реалност с пазара на труда в общината. Значителна част от незаетите лица не се регистрират в Бюро по труда, поради различни причини. Съобразно този факт е обосновано допускането, че процента на безработните лица е по-висок от посочения.

III. Анализ на групите в риск в община Велико Търново

Изведената статистическа и отчетна информация и направените изводи определят **основните рискови фактори в община В. Търново** :

- възрастова структура на населението – по данни към 01.02.2011 година за брой на населението в общината 92050 души /по настоящ адрес/, децата до 18 години са 12726;
- безработица и равнището на бедност – трайна липса на собственост и постоянни доходи, устойчива безработица, ниски пенсии и недостатъчни доходи на лица в надтрудоспособна възраст;
- променена структура на семейството – пълно или непълно семейство, многодетни семейства, разширени семейства, приемни семейства
- откъснатост от семейната грижа и липса на подкрепа от семейството - деца и самотни стари хора, настанени в специализирани институции;
- трайни увреждания на деца и пълнолетни лица;
- неравностойна позиция на пазара на труда, поради ниско образование (включително и неграмотност), както и поради възрастов показател, и/ или липса на професионална квалификация;
- местоживееене – отдалеченост на населеното място от общинския център, недостатъчни транспортни връзки и комуникация с общинския център;
- наличие на определен брой деца, необхванати в образователна система.

Разделянето на социалните рискове и на формите за тяхната защита е условно. То има за цел да обоснове приоритетните потребности от социална защита. Обикновено едно лице или семейство е засегнато от няколко от изброените рискове. Поради това конкретните социални дейности и услуги трябва да отчитат целия комплекс от социални проблеми. Същевременно те трябва да дават възможност на засегнатите лица да се справят сами с риска и да избегнат състоянието на зависимост и социална изолация.

Специфичните рискови фактори, свързани с възрастовата структура на населението и определящи специфичните подгрупи на лицата в община Велико Търново са:

Специфични рискове до 18 години

- Риск от negliжиране, изоставяне или загуба на семейна грижа;
- Риск от насилие;

- Увреждане или психично заболяване;
- Зависимости в детска възраст, девиантно поведение;
- Отпадане от училище;
- Рискови фактори на семейството - бедност, безработица, здравословен проблем на родители, недостатъчен капацитет на родителите да осигурят детското развитие;
- Трайна институционализация и прекъсната връзка с родното семейство.

Специфични рискове при лица над 18 години

- Безработица;
- Недостатъчни доходи;
- Увреждане или здравословен проблем в семейството;
- Рискови фактори в структурата на семейството - непълно семейство, многодетно семейство, семейство в развод, семейство при непълнолетни;
- Зависимости;
- Ниско или липсващо образование;
- Липса на жилище;
- Отдалеченост на населеното място;

Под влиянието на тези фактори се обособяват **рисковите групи в община Велико Търново:**

I-ва рискова група - Деца в риск и техните семейства:

1. Деца, отглеждани извън биологичното семейство

1.1. Деца, настанени в специализирани институции:

На територията на община Велико Търново функционират три специализирани заведения за отглеждане на деца: Дом за медико-социални грижи за деца, гр. Дебелец и Домове за деца, лишени от родителски грижи в гр. Велико Търново и в с. Балван. Статистическите данни показват минимално увеличаване на настаняванията в институция в сравнение с 2009 г.

В гр. Велико Търново са разкрити 6 Центъра за настаняване от семеен тип, в които през 2010 г. са настанени 96 деца

Основен фактор за изоставяне на децата и за предприемане мярка за закрила „извеждане извън семейството” е ниският социален статус на родителите. Безработицата, ниските доходи и липсата на финансова сигурност са основните мотиви, които карат родителите да търсят временно алтернативни грижи за децата си.

Друг фактор за извеждане на деца от семействата са negliжирането и неадекватните грижи, поради липса на родителски умения. Често под “липса на родителски капацитет” се крият битови проблеми и невъзможност на родителите да излязат от социалната изолация.

За основната част от децата, институцията е дългосрочно решение. Стратегическата насока на работа трябва да бъде закриването на институции и разкриване на Центрове за настаняване от семеен тип.

1.2. Деца, отглеждани в приемни семейства, в семейства на близки и роднини

През 2010 г. в община Велико Търново има две настанявания на деца в приемни семейства и 18 настанявания при близки и роднини. Към м. февруари 2011 г. в процес

на обучение и оценка са още 4 кандидати за приемни родители, а 5 семейства от община В. Търново са одобрени и вписани в регистъра за професионална приемна грижа.

Настаняването на деца при роднини и близки е една от формите на споделена грижа в рамките на разширеното семейство. При тези случаи е необходима психосоциална подкрепа на хората, поели грижата за децата, вместо техните биологични родители. Подкрепата трябва да бъде насочена едновременно към потребностите на децата да получават адекватни грижи и потребностите на роднините и близките да бъдат подкрепени при предоставяне на грижите за настанените при тях деца.

Отчита се необходимостта от следните мерки :

- развиване на услуги по ранна превенция на изоставяне - индивидуално консултиране, групови тренинги, „Училище за родители” и др.;
- услуги по ранна превенция на ранни раждания;
- услуга за подкрепа на млади майки - Звено “Майка и бебе”;
- широка мрежа за семейно консултиране и подкрепа;
- развиване на приемна грижа;
- грижа и подкрепа за разширеното семейство;

2. Деца, отглеждани в семейството:

2.1. Деца, с увреждания, отглеждани в семейна среда

По данни на Д”СП” в общината към 31.12.2010 г. са регистрирани 218 деца с увреждания, което е със 72 деца повече от 2009 г. Семействата на всички деца с увреждания се нуждаят от подкрепа за отглеждане на децата, като особено остро тази необходимост се проявява при свързаните групи в риск: самотни родители; семейства, в които единият партньор е личен асистент, многодетни семейства с деца с увреждане. Често тези деца остават изолирани в семейството, не посещават детски и учебни заведения. Необходимо е осигуряване на достъпна среда, диференциране на услуги за деца с различни по вид и степен увреждания, осигуряване на транспорт от селата и в рамките на града до социалните и здравни услуги, осигуряване на гъвкава дневна и почасова грижа, интеграция на децата с увреждания с връстниците им. Броят на децата с увреждане, съотнесен към капацитета на съществуващите Дневни центрове за деца с увреждания показва риска за адекватното осигуряване на техните нужди и необходимостта от нови мерки:

- Консултиране на родителите и децата;
- Широка информационна кампания за развитие и насърчаване на толерантността и приемане на различието;
- Мобилна социална работа;
- Личен асистент;
- Специализирани консултации със сурдопедагог, логопед, тифлопедагог и т.н.;

2.2. Осиновени деца, отглеждани в семейна среда

Положителна е тенденцията при осиновяване на деца - повече от два пъти е увеличен броят на осиновените деца в сравнение с 2009 г. Семействата с осиновено дете се нуждаят от психологическа помощ и подкрепа за отглеждане и възпитание на децата.

2.3. Деца, отглеждани в семейства в риск

Многодетни и непълни семейства, семейства в бедност, семейства с липса на жилище или в лоши жилищни условия, дисфункционални семейства.

2.4. Деца, отпаднали и нередовно посещаващи училище.

При анализа на предоставените данни от ГРАО за деца на възраст 7-17 години и данните от Дирекция «Образование» за деца, включени в образователния процес, е видно, че 353 деца не посещават образователно заведение.

2.5. Други деца в риск: деца, жертви на насилие, деца с проблемно поведение, деца, получили полицейска закрила.

В сравнение с 2009 г. е леко увеличен броят на децата, получили полицейска закрила и децата - жертви на насилие, но от това не могат да се правят изводи за тенденция към нарастване. За жертвите на насилие остава необходимо осигуряването на сигурност, терапия за преодоляване на травмите, обществена и социална подкрепа.

Важни са специфичните групи на деца с рисково поведение, с противообществени прояви и поведенчески проблеми, предизвикани от различни фактори, като нисък родителски контрол, раздяла в семейството, бедност, безработица.

Често тази група се разпознава на късен етап, когато стигне до МКБППМН или до О”ЗД”, тоест липсва ранно разпознаване и адекватни мерки за ранна превенция - още на ниво училище или детска градина. Много често проблемите при децата са провокирани от проблеми, свързани с родителския капацитет . Потребностите са:

- психосоциално, правно и здравно консултиране;
- подкрепа на родителите;
- ангажиране на свободното време на децата.

Широко разпространена практика в семействата от всички социално - икономически слоеве е включването на баби и дядовци в грижата за децата. Няма данни за брой семейства, в които родителите са извън страната поради икономически причини и децата се отглеждат от възрастните баба и дядо – без О”ЗД” да е информиран.

Отчетено е увеличаване на общия брой деца под 7 - годишна възраст в община Велико Търново, което предполага наличие на социални услуги за такава целева група.

Има сериозен недостиг на услугите, предлагащи превенция на отпадането от училище, подкрепа в образователния процес и повишаване на мотивацията на децата да учат - децата с проблемно поведение често се идентифицират като рискови, едва когато стигнат в МКБППМН или О”ЗД”, тоест липсва ранно разпознаване и адекватни мерки за ранна превенция - още на ниво училище или детска градина. Много често проблемите при децата са провокирани от проблеми, свързани с родителския капацитет.

Отчетено е също, че 21 % от децата и младежите до 18 години живеят извън общинският център и много често това затруднява продължаване на образованието след осми клас.

Посочените изводи определят необходимостта от следните мерки:

- развиване на интегрирано образование в масовото училище + ресурсни учители;
- услуги за организиране на свободното време;
- подготовка за самостоятелен живот – консултиране на деца и юноши;
- мобилност на социалните услуги;
- оптимизиране на системата на образование- добре мотивирани специалисти.

II-ра рискова група - Възрастни с увреждания

1. Възрастни с увреждания, настанени в специализирани институции.

На територията на община Велико Търново съществуват 3 специализирани институции за възрастни хора с увреждания, като при една от тях е стартирана процедура по закриване. Данните от анализа сочат, че се увеличава броя на настанените лица в институциите, още по-висок е броят на чакащите за настаняване в специализирана институция. За всички хора, настанени в специализирани институции е характерна потребността да живеят в близка до домашната среда, да получават адекватни на състоянието си грижи и да поддържат взаимоотношения с близките си. Поради тази причина през последните години Общината проведе политика по разкриване на алтернативни форми на грижа. Разкрити са 5 защитени жилища за възрастни с увреждания. Това продължава да бъде стратегическата необходимост и в Стратегия за развитие на социалните услуги в Община Велико Търново 2011 – 2015 г.

2. Възрастни с увреждания в общността

Като цяло проблемите на тази група са свързани с възможността за социално включване, т.е. получаване на образование, ефективен достъп до пазара на труда, качествена здравна грижа, общуване и придвижване. От общите данни за хората с увреждания няма данни каква част от тях имат нужда от допълнителна подкрепа извън паричното подпомагане. От подкрепа и заместване се нуждаят и семействата на хора, които изискват непрекъснатата грижа - семейства с лице, нуждаещо се от постоянен придружител. Важен е проблемът с достъпността на средата, което от своя страна е пречка за участието им в обществения живот.

III-та рискова група - Стари хора:

1. Стари хора, настанени в специализирани институции

На територията на община Велико Търново съществуват 2 специализирани институции за стари хора. Данните от демографския анализ сочат увеличено застаряване на населението, а по данни от Дирекция “Социално подпомагане” е силно увеличен броят на старите хора, чакащи за настаняване в този тип институции.

Старите хора, настанени в специализирани институции имат потребност от добри битови условия, създаващи възможности за достоен живот, както и от адекватни грижи.

2. Самотни стари хора живеещи в отдалечени населени места

Няма актуална статистика за броя на самотните стари хора в малките населени места и за броя на нуждаещите се от социални услуги. Животът на старите хора там е изключително затруднен, основно поради липсата на достатъчно средства и затруднен достъп до здравеопазване, затруднени комунално-битови дейности и най-вече социална изолация. Самотните стари хора, които живеят в отдалечени населени места са в състояние на социална изолация и имат нужда от подкрепа в ежедневието си.

Обхватът на програмите, които развиват услугите “Личен асистент”, “Социален асистент” и “Домашен помощник” не са достатъчни, за да задоволят всички техни потребности. Мерките за преодоляване на проблемите трябва да предвиждат планиране и разкриване на мрежа от услуги за стари хора.

IV-та рискова група – Специфични групи в неравностойно положение

1. Безработни и лица с основно и по-ниско образование – с фокус: младежи с основно образование и напуснали рано училище; възрастни с основно образование и безработни над 55 години. Тук се включват и безработни младежи, завършили образованието си; продължително безработни лица без квалификация, безработни самотни родители с деца до 3-годишна възраст; безработни лица, изтърпели наказание “лишаване от свобода”;

Значително е увеличен дялът на продължително безработните – над 1 година и на безработните лица над 55 години. Безработицата може да се приеме за основен рисков фактор, свързан с доходите и стандарта на живот на хората в трудоспособна възраст. В анализа на посочените данни трябва да се отчете, че не винаги официалните данни съвпадат с реалните. Особено е характерен за малките населени места. Безработицата на трудоспособните хора се отразява на качеството на живот на всички членове на семействата и особено на децата. Лицата, получаващи месечни социални помощи за 2010 г. са 306 /сравнение с 2009 г. - 181 лица/, което показва увеличаваща се тенденция към трайна невъзможност за осигуряване на екзистенциални нужди.

За да излязат от спиралата на пълната маргинализация и да осигурят бъдеще за своите деца, семействата на продължително безработните имат нужда от:

- професионално обучение;
- подкрепа и мотивиране (курсове, консултации) за активно включване на пазара на труда.

IV. Видове социални услуги, целеви групи и капацитет на предоставяните социални услуги.

Социалните услуги се основават на социална работа и са насочени към подкрепа за осъществяване на ежедневните дейности и социално включване на нуждаещите се лица и включват дейности, които подпомагат и разширяват възможностите на хората да водят самостоятелен и автономен начин на живот. Съобразно желанието и личния избор на лицата, социалните услуги се предоставят краткосрочно и/ или дългосрочно в специализирани институции или чрез предлагането на социални услуги в общността.

Специализираните институции за предоставяне на социални услуги са домове от пансионен тип, в които хората са отделени от своята домашна среда и предоставяните социални услуги в тях са свързани с откъсване на човека от неговата семейна среда и поставянето му под ежедневна грижа на заведението, в което е настанен.

На територията на община Велико Търново са разкрити и функционират различни социални услуги, предоставяни в специализирани институции и услуги предоставяни в общността, насочени към децата, старите хора и хората с увреждания.

- Специализирани институции, функциониращи на територията на общината, които предоставят социални услуги за деца са:

Дом за медико-социални грижи за деца - гр. Дебелец - за деца от 0 до 3 - годишна възраст. Капацитетът на институцията е 145 места.

Дом за деца „Пеню и Мария Велкови” – гр. Велико Търново - за деца от 3 до 18 години или до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст, лишени от родителска грижа, с капацитет 40 деца.

Дом за деца „Христо Смирненски” – с. Балван - за деца от 3 до 18 години или до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст, лишени от родителска грижа, с капацитет 40 деца.

- Специализирани институции, функциониращи на територията на общината, които предоставят социални услуги за възрастни хора с умствена изостаналост:

Дом за възрастни хора с умствена изостаналост – с. Присово, община Велико Търново - предоставя социални услуги на мъже над 18 годишна възраст с различна степен на интелектуални затруднения, с капацитет 35 лица.

Дом за възрастни хора с умствена изостаналост – с. Церова кория, община Велико Търново - предоставя социални услуги на мъже и жени над 18 годишна възраст с различна степен на интелектуални затруднения. Капацитетът на дома е 50 потребители, за които се грижат 32 човека персонал,

Дом за възрастни с умствена изостаналост “Св. Йоан Търновски” - с. Пчелище - предоставя социални услуги на мъже и жени над 18 - годишна възраст с различна степен на интелектуални затруднения. Капацитетът на институцията е 77 места. Персоналът включва 44 специализирани и общи длъжности.

➤ Община Велико Търново осигурява за старите хора в пенсионна възраст качествена институционална грижа в хуманна и защитена среда, включваща медицински грижи, социална и психологическа подкрепа, която се предоставя в следните специализирани институции:

Дом за стари хора „Венета Ботева” гр. Велико Търново - потребители на услугата са хора навършили пенсионна възраст, които не са в състояние сами да организират и задоволяват своите жизнени потребности. Капацитетът на дома е 130 лица, които се обслужват от 51 човека специализиран и общ персонал.

Дом за стари хора „Св. Иван Рилски” с. Балван - предоставя социални услуги за 20 лица, навършили пенсионна възраст, които не са в състояние сами да организират и задоволяват своите жизнени потребности. Персоналът на дома се състои от 13 човека специализиран и общ персонал.

Деинституционализацията на лицата, настанени в специализирани институции на територията на община Велико Търново се реализира чрез предоставяне на социални услуги в общността и услуги – резидентен тип, т.е. услуги, предоставяни в семейна среда или в близка до семейната среда, целящи социална интеграция и социално включване на лицата в социално неравностойно положение.

Като алтернативна форма на институционализацията на децата в община Велико Търново е изградена мрежа от различни типове услуги в общността, в т.ч. и от резидентен тип, които са насочени както към деца, изведени от специализирани институции, така и към деца в риск, изведени от семейна среда.

➤ Социалните услуги в общността от резидентен тип, които се предоставят за деца са:

„Кризисен център” – с. Балван – социална услуга от резидентен тип за деца на възраст от 6 до 18 години, които са жертва на трафик или са пострадали от насилие. Капацитетът на услугата е 10 деца.

„Център за настаняване от семеен тип за деца в риск” – гр. В. Търново, ул. “Никола Габровски” № 49 - социална услуга от резидентен тип за деца на възраст от 7 до 18 години, смесени по пол, възраст и степен на автономност. Капацитетът на услугата е 10 деца.

„Център за настаняване от семеен тип – Малък семеен дом „Надежда”, гр. В. Търново, ул. “Любен Каравелов” № 26 – социална услуга от резидентен тип, предназначена за деца в риск на възраст от 5 до 13 години, за които са изчерпани възможностите за отглеждането им в биологично семейство, в семейство на близки и роднини и приемно семейство. Капацитетът на услугата е 8 деца. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик – Сдружение “SOS детски селища – България”.

Център за настаняване от семеен тип I SOS – Младежки дом гр. Велико Търново, ул. “Охрид” № 4 - социална услуга от резидентен тип, която предоставя среда за пълноценното израстване и развитие на деца на възраст от 14 до 18 години, лишени от родителска грижа, за които са изчерпани възможностите за връщане в биологичното семейство, настаняване при близки и роднини или в приемно семейство или осиновяване. Капацитетът на услугите е 15 деца. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик - Сдружение “SOS детски селища – България”.

Център за настаняване от семеен тип II SOS – Младежки дом гр. Велико Търново, ул. “Ильо войвода” № 4 - социална услуга от резидентен тип, която предоставя среда за пълноценното израстване и развитие на деца на възраст от 14 до 18 години, лишени от родителска грижа, за които са изчерпани възможностите за връщане в биологичното семейство, настаняване при близки и роднини или в приемно семейство или осиновяване. Капацитетът на услугите е 15 деца. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик – Сдружение “SOS детски селища – България”.

Център за настаняване от семеен тип I– гр. Велико Търново, ул. “Цветарска” № 14 – социална услуга от резидентен тип за деца от 3 до 18 години, изведени от специализирани институции за деца, лишени от родителска грижа, с капацитет – 8 деца.

Център за настаняване от семеен тип II– гр. Велико Търново, ул. “Цветарска” № 14 – социална услуга от резидентен тип за деца от 3 до 18 години, изведени от специализирани институции за деца, лишени от родителска грижа, с капацитет – 8 деца.

„Наблюдавано жилище за младежи в риск” – гр. В. Търново - социална услуга от резидентен тип, предназначена за младежи, които напускат ДДЛРГ и не получават подкрепа от своето семейство, без физически, ментални и психични проблеми. Услугата предоставя условия за подготовка и преход към самостоятелен начин на живот, с подкрепата на екип от специалисти. Капацитетът на услугата е 4 лица. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик – Фондация “Международна социална служба – България”.

„Център за обществена подкрепа” – гр. В. Търново, бул. “България” № 24 - социална услуга в общността за деца от 0 до 18 години и техните семейства, деца настанени в ДДЛРГ, деца извършители на противообществени прояви, кандидати за приемни родители и осиновители, както и приемни родители и осиновители. Социалната услуга е с капацитет 60 места. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик – Фондация “Международна социална служба – България”.

Център за обществена подкрепа – гр. Велико Търново, ул. “Димитър Найденов” № 4 по Проект „Подкрепа на семейството. Превенция на изоставянето” - гр. Велико Търново - социална услуга в общността, предназначена за деца от 0 до 18 години - в риск от изоставяне, със специални образователни потребности /СОП/ и/или увреждания, в риск от отпадане от училище, с асоциално и рисково поведение; самотни родители; семейства в риск, срещащи затруднение в отглеждането на децата, родители на деца с увреждания и/или СОП; кандидати за приемни родители и осиновители; приемни родители и осиновители. Капацитетът на услугата е 150 лица. Изпълнява се от Сдружение “SOS детски селища – България”.

„Център за социална рехабилитация и интеграция” – гр. В. Търново, бул. “България” № 24 - социална услуга в общността за деца и младежи с ментални и физически увреждания до 25-годишна възраст и техните семейства, които се нуждаят от съдействие и подкрепа с цел превенция на изоставянето и реинтеграция в семейна среда. Услугата е с капацитет 40 места. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик – Фондация “Международна социална служба – България”.

„Дневен център за деца с увреждания” – гр. В. Търново, ул. “Георги Измирлиев” № 2 - социална услуга в общността за деца на възраст от 7 до 18 години и до 20 години в случаите, когато са учащи, които имат различно по степен и тип увреждане /ментално, физическо, множествено/, както и техните родители. Услугата е с капацитет 36 места.

„Областен център по приемна грижа” – Велико Търново, ул. “Георги Измирлиев” № 15 - реализира всички дейности по предоставянето на социалната услуга „Приемна грижа” на областно ниво – набиране и подбор, оценка и обучение на кандидати за приемни семейства, подкрепа на утвърдените приемни семейства и на настанените при тях деца.

За превенция на институционализацията и осъществяване на деинституционализация на хората с увреждания в община Велико Търново е изградена мрежа от различни типове услуги в общността и от резидентен тип, насочени към повишаване качеството на живот на хората с увреждания при съблюдаване принципът за независим живот в семейната среда или близка до нея. Услугите, отличаващи се с домашна атмосфера са съобразени с индивидуалните потребности, желания и условия на живот на всеки човек.

➤ Община Велико Търново предоставя следните социални услуги в общността и от резидентен тип за хора с увреждания:

“Защитено жилище” за лица с умствена изостаналост I - гр. Дебелец, ул. Александър Стамболийски” № 1 - социална услуга в общността от резидентен тип за лица над 18 години с лека и умерена степен на умствена изостаналост. Капацитетът на услугите е 8 потребители.

“Защитено жилище” за лица с умствена изостаналост II - гр. Дебелец, ул. Александър Стамболийски” № 1 - социална услуга в общността от резидентен тип за лица над 18 години с лека и умерена степен на умствена изостаналост. Капацитетът на услугите е 8 потребители.

“Защитено жилище” за възрастни лица с умствена изостаналост – с. Пчелище - социална услуга в общността от резидентен тип за лица над 18 години с лека и умерена степен на умствена изостаналост. Капацитетът на услугата е 12 потребители.

“Защитено жилище” за възрастни лица с умствена изостаналост – с. Церова кория I - социална услуга в общността от резидентен тип за лица с интелектуални увреждания над 18 - годишна възраст. Капацитетът на услугите е 7 лица.

“Защитено жилище” за възрастни лица с умствена изостаналост – с. Церова кория II - социална услуга в общността от резидентен тип за лица с интелектуални увреждания над 18 - годишна възраст. Капацитетът на услугите е 7 лица.

Дневен център за възрастни с физически увреждания в с. Вонеща вода, общ. Велико Търново - социална услуга в общността, предоставяща медицински, социални и образователни услуги на възрастни хора с физически увреждания. Капацитетът на услугата е 25 лица. Управлението на социалната услуга е предоставено на външен доставчик - Фондация “Милениум”.

“Център за социална рехабилитация и интеграция” за възрастни и лица с увреждания над 18 години, гр. Велико Търново, ул. “Бойчо войвода” - социална услуга в общността, която предоставя комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално - правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване на пълнолетни лица. Потребители на услугата са пълнолетни мъже и жени – възрастни лица и хора с увреждания от общността. Капацитетът на услугата е 40 места.

Домашен социален патронаж е комплекс от социални услуги, предоставяни по домовете, свързани с доставка на храна, поддържане на личната хигиена и хигиената на жилищните помещения, обитавани от ползвателя, съдействие за снабдяване с необходимите технически помощни средства при лица с увреждане, битови услуги и др. Базата на Домашен социален патронаж е разположена в гр. Дебелец. ДСП разполага с два филиала – в с. Ново село и село Балван. Потребители на услугата са стари хора и лица с увреждания, в това число самотни стари хора и живеещи в изолирани райони, в общинския център и прилежащите му села, хора в пенсионна възраст, живеещи в отдалечени населени места в общината. Капацитетът на услугата е 430 ползватели, а административния и общ персонал – 39 човека.

Други дейности за развитие на социалните услуги.

➤ **Клубове на пенсионера и инвалида /КПИ/**, като форма за социална интеграция и социални услуги в общността, имат за цел да съдействат за поддържане на социалните контакти, социалната интеграция и жизнен стандарт на пенсионерите и инвалидите в общината. КПИ се учредяват на териториален принцип по общини и селища, като реда и условията за разкриване и организация на извършваните социални услуги в клубовете се уреждат с Наредба за организацията и дейността на клубовете на пенсионера и инвалида в Община Велико Търново, приета с Решение №108/20.04.2004 г., изменена и допълнена с Решение № 46/26.01.08 г. от Великотърновски общински съвет.

В 36-те населени места на територията на община Велико Търново функционират 32 КПИ, в които членуват над 2000 лица. Средствата за издръжка на Клубовете се осигуряват от общинския бюджет.

➤ На територията на Община Велико Търново функционират като общинска дейност шест клуба за работа с деца и младежи „**Отвори очи**”. Клубовете са разкрити в малки населени места на територията на общината, където е идентифицирана липса на социални услуги или алтернатива на организацията на свободното време на деца и младежи.

Всички клубове осигуряват възможност за развитие на спортни, образователни, развлекателни и културни дейности за децата и младежите на територията на населеното място. Осигурена е подкрепа, информиране и консултиране на деца и младежи с цел превенция на рисковото поведение и пълноценно социално включване.

➤ В Община Велико Търново функционира **Превантивен информационен център по наркомании**, чиято дейност е насочена към:

- Утвърждаване на устойчива и дългосрочна програма за първична превенция на злоупотребата с психоактивни вещества на територията на община Велико Търново и изграждане на активно позитивно отношение към здравословния начин на живот.

- Ранно откриване на проблемна употреба, мотивиране за лечение и намаляване на рисковете и вредите от употребата на наркотични вещества.

- Прекратяване на злоупотребата с психоактивни вещества чрез включване в консултативни и лечебни програми.

➤ Община Велико Търново има Утвърдена Инstrukция за издаване на карти за безплатно паркиране на хора с увреждания на територията на град Велико Търново, съгласно която ежегодно се изработват и раздават 100 броя карти на правоимащи лица. Право на карти за безплатно паркиране имат притежатели на МПС с ЕР на ТЕЛК и постоянен адрес на територията на община Велико Търново.

➤ Община Велико Търново извършва социални погребения, съгласно Утвърдена Инstrukция от Кмета на общината и Решение на Общински съвет за извършване на 35

боя погребения в размер на 7 350 лв. за календарна година. Право на помощ по извършване на социални погребения се предоставя на следните лица:

- самотни, без близки и роднини;
- бездомни и безпризорни;
- настанени с Заведения за социални услуги;
- регистрирани лица в Дирекция “Социално подпомагане” – Велико Търново;
- ветерани от войните с постоянен адрес град Велико Търново;

Анализът на предоставяните услуги на територията на община Велико Търново показва, че има изградено добро партньорство между местна власт и неправителствен сектор. Значителна част от услугите са изнесени извън общинския център, но това са предимно институционален тип. С цел задоволяване на потребностите на населението извън общинския център от услуги, предоставяни в общността е необходимо разкриването на мобилни групи.

Наличните социални услуги предлагат добро качество на грижа. Създаденият и функциониращ мултидисциплинарен екип за изготвяне на оценка на потребностите и план за грижи за всяко лице, гарантират индивидуализиране на грижите. През последните години се подобри материалната база в специализираните институции. Съществуващите услуги – резидентен тип не са в състояние да приемат всички лица настанени в специализирана институция при реализиране на политиката по деинституционализация.

V. Вид и брой на социалните услуги, предоставяни в специализирани институции, които се планира да бъдат закрити.

В изпълнение на Национална стратегия “Визия за деинституционализация на възрастни хора с психични разстройства, умствена изостаналост и деменция” и План за поетапно закриване на институцията в срок до края на 2011 г. на Агенция за социално подпомагане, специализираната институция “Дом за възрастни с умствена изостаналост” – с. Присово е в процедура на закриване. С Решение № 1203/ 20.01.2011 г. на Великотърновски общински съвет, считано от 01.01.2011 г. капацитета на ДВУИ – с. Присово е намален от 55 на 35 места. През 2011 година ще продължи изпълнението на План за извеждане на потребителите в социални услуги в общността от резидентен тип и в специализирани институции за възрастни хора с умствена изостаналост в други общини в страната.

VI. Основни изводи и оценка на потребностите

Община Велико Търново се състои от 37 кметства и кметски наместничества. Населението в общината по данни на ГРАО към 01.02.2011 г. е 92 717 души по настоящ адрес /92 050 по постоянен/. Като приблизително 21% от населението на общината живее извън град Велико Търново. На територията на община Велико Търново има села с население над 1 500 души.

Детското население в общината е 12 667, като се наблюдава увеличаване на общия брой деца под 7-годишна възраст, което предполага наличие на социални услуги за тази целева група. Приблизително 21.5 % от децата и младежите живеят извън град Велико

Търново. На територията на Община Велико Търново има 6 села, в които живеят над 100 деца и младежи, което предполага мобилност на социалните услуги за деца и младежи.

Наблюдава се увеличаване на хората в надтрудоспособна възраст в град Велико Търново, което предполага наличие на социални услуги за тази целева група. Приблизително 36.2 % от хората в надтрудоспособна възраст живеят извън гр. Велико Търново, което налага наличие на специалисти обслужващите тези лица.

Отчетените фактори очертават следните устойчиви негативни тенденции в община Велико Търново:

1. Увеличава се дела на безработните лица без образование и с основно образование, като те са 20% от всички незаети трудово;
2. Намаляващ, но относително устойчив остава дялът на безработните над 55 години - приблизително 27,5%;
3. Увеличава се дялът на продължително безработните лица - 25,2%;
4. Запазва се устойчив дялът на безработните младежи до 29-годишна възраст - 18%;

Положителните тенденции в социално икономическото развитие са :

1. На територията на общината няма градове или села, в които да е концентрирана някоя от съществуващите етнически групи;
2. Налице е лек спад в равнището на безработица в Общината;
3. Леко понижение на дела на лица с трайно намалена работоспособност - приблизително 4,5 %;
4. Намален брой на лицата без образование.

1. Изводи за наличните социални услуги

- На територията на Община Велико Търново са развити и успешно функционират множество социални услуги от институционален тип и предоставяни в общността, като се наблюдава, както значително увеличение на потребността от настаняване в институции, така и прогресивно нарастване на потреблението на социални услуги в общността.

- Специализираните институции и социалните услуги в общността не са концентрирани само и единствено в общинския център, те обхващат и малките населени места от общината.

- Предлаганите алтернативни социални услуги на територията на общината не обхващат всички рискови групи - липсват услуги за лица с психични заболявания.

- Липса или недостатъчно квалифициран персонал в системата на социалните услуги най-вече в малките населени места.

- Община Велико Търново в партньорство с НПО разработва различни програми и проекти с цел повишаване качеството на предлаганите социални услуги, както и обхващането на по-широк диапазон от рискови групи.

1.1. Общи изводи за услугите за деца:

- Реформирането на специализираните институции ДДЛРГ и разкритите алтернативни услуги „Център за настаняване от семеен тип” за деца е важен етап от процеса на деинституционализация. Реформирането е планирано и се изпълнява последователно.

- За децата, настанени в институция е осигурена възможност да ползват социалните услуги в общността.
- Успешно функционират услуги за подкрепа и рехабилитация на деца с увреждания и деца в риск.
- Разкритите услуги в недостатъчна степен се характеризират с комплексност на социалната подкрепа - към деца в риск и едновременно към техните родители от рисковите групи в областта (млади майки с риск да изоставят децата си, бедни и самотни родители с нисък родителски капацитет; приемни родители и осиновители, родители на деца с увреждания).
- Услугите за ранна превенция на рискови поведения, ранна превенция на отпадане от училище и ранна превенция на изоставянето са недостатъчни.
- Приемната грижа е неразвита в областта, настаняването при близки и роднини е използвано като ресурс за отглеждане на децата, но може да бъде развито в по - висока степен.
- Съществува риск големият брой деца (от 0 до 3 години), настанени в специализирана институция да се запази, тъй като са недостатъчни услугите по ранна превенция на изоставянето и ранна интервенция за деца с увреждания.
- За временно настаняване на деца жертва на трафик и насилие е разкрит “Кризисен център за деца”, който осигурява денонощна грижа и психологическа подкрепа.
- Развитите социални услуги обхващат в по-голяма степен общинския център и в недостатъчна степен малките населени места. В тях съществуващите услуги повече са центрирани към децата и малка част се отнасят към родителите.
- Всяка социална услуга работи с детето по свой индивидуален план, което е предпоставка за липса на единност и комплексност при поставяне на индивидуални цели и задачи за работа с детето.

1.2. Изводи за услугите за стари хора и хора с увреждания:

- На територията на Община Велико Търново се предоставят социални услуги в общността за възрастни и хора с увреждания – “Домашен помощник”, “Социален асистент” и “Личен асистент”. Липсата на достатъчно подготвени специалисти по социална работа в тези услуги, води до това, че дейностите се свеждат основно до предоставяне на храна или до хигиенно и санитарно обслужване. Финансираните по проекти услуги в домашна среда са с определен период на изпълнение и има риск за тяхната устойчивост.
- Домашният социален патронаж е достъпната услуга в общността за стари хора, която в някои населени места може да бъде подобрена по отношение на разширяване на персонала и дейностите, включени в услугата.
- Капацитета на съществуващите две специализирани институции за възрастни хора на територията на общината не позволява да бъдат обхванати всички желаещи да ползват социалната услуга и е налице голям брой чакащи за настаняване в Дом за стари хора. Настаняването в домовете се предпочита, поради ограничения достъп до здравни и социални услуги в общността. Специализираните институции в общината за стари хора обслужват в голяма степен ползватели от Област Велико Търново.
- На територията на община Велико Търново функционират три специализирани институции за хора с увреждания – Домове за възрастни с умствената изостаналост, при

които тенденцията е към намаляване броя на настанените потребители в тях и насочването им към социални услуги, предоставяни в общността.

- Широко застъпена и развита социална услуга в общността на територията на общината са Защитените жилища за възрастни лица с умствена изостаналост, които подпомагат процеса на деинституционализация на потребителите на специализирани институции в общината, чрез предоставяне на социални услуги в близка до семейната среда, където хората водят независим начин на живот, подпомогнати от професионалисти.

- Във всички населени места са разкрити Клубове на пенсионера и инвалида, които изпълняват множество социални функции, близки до услугата Дневен център за възрастни хора.

- За хората със зависимости на територията на общината успешно функционира Превантивно информационен център, където екип от професионалисти работи за ранното откриване на проблемната употреба и прекратяване на злоупотребата с психоактивни вещества.

- В помощ на възрастните и лицата с увреждания над 18 години е разкрит Център за социална рехабилитация и интеграция, а за възрастните с физически увреждания Дневен център, в които екипи от професионалисти предоставя комплекс от социални услуги, свързани с извършване на рехабилитация, социално - правни консултации, образователно и професионално обучение и ориентиране, изготвяне и осъществяване на индивидуални програми за социално включване на пълнолетни лица.

2. Потребност от социални услуги

2.1 За деца и семейства с деца в риск

- Необходимост от разкриване на социални услуги от резидентен тип за деца от 0 – 3 годишна възраст, по модела на социалната услуга – резидентен тип “Звено майка и бебе”;

- Необходимост от развиване на алтернативни форми на грижа, които да дадат сигурна основа за преминаването на част от децата в институциите към живот в общността – материална база и подготвени кадри за работа в общността;

- Да се осигури по - доброто функциониране на разкритият на територията на общината “Кризисен център” за деца жертви на трафик и насилие, чрез засилване на междуинституционалното сътрудничество и механизъм за действие при кризисна интервенция и чрез разработване на методика за социалната услуга;

- Да се планират и развият услуги за ранна превенция на рискови поведения, ранна превенция на отпадане от училище, както и за организация и пълноценно осмисляне на свободното време на деца и младежи;

- Да се изградят механизми на междусекторно партньорство между институциите за използване на техните ресурси в подкрепа на деца и семейства в риск, както и за преодоляване на бедността и социалната изолация;

- Да се търсят възможности за прилагане на координационен механизъм за управление на услугите с цел ефективно управление, оптимизация на човешките ресурси и повишаване на качеството на предоставяните услуги;

- Да се организират регулярни информационни кампании във връзка с представяне и осведомяване на широката общественост за видовете, целите и целевите групи към които са насочени социалните услуги.

2.2. За възрастни лица и хора с увреждания

- Осигуряване на устойчивост на социалните услуги “Домашен помощник” и “Социален асистент” и “Личен асистент” като алтернатива на деинституционализацията ;
- Продължаване процеса по изграждане на достъпна среда за хората с увреждания;
- Необходимост от разкриване на Дневен център за възрастни хора и Дневен център за възрастни с увреждания на територията на град Велико Търново;
- За пълнолетни лица, напускащи специализирани институции, хора със зависимости, трайно безработни и социално слаби лица, е необходимо разкриване на Център за обществена подкрепа за възрастни;
- Необходимост от разкриване социална услуга за хора с психични разстройства;
- Необходимо е функционирането на социалната услуга “Обществена трапезария”, която да е насочена към задоволяване на потребностите от храна за хора, които не могат сами да си я осигуряват;
- На територията на Община Велико Търново липсват социални услуги за бездомни и безпризорни лица – приют, Център за временно настаняване и др.;
- Има развита мрежа от социални услуги, но е необходимо да продължи дейността за изграждане на мобилни екипи с цел покриване на рисковите групи извън град Велико Търново.

VII. Ресурси

1. Изграждане на капацитет за изпълнение на стратегията

Изграждането на капацитет за реализиране на Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново има за цел да повиши административния и организационен капацитет на всички институции - участници в реализацията на стратегията, така че да осигури благоприятна среда, в която хората, ангажирани с нейното изпълнение – от административните позиции (отговорни за планиране на реформирането или разкриването на нови услуги, финансовото им обезпечаване), до специалистите, които директно предоставят социални услуги за рисковите групи, да реализират пълния си потенциал.

Тази част от настоящата стратегия представя дейностите и мерките насочени към развитие на капацитета на човешките ресурси, ангажирани както с управлението, така и с предоставянето на съществуващите услуги и целят да осигурят разнообразни възможности за повишаване на професионалната квалификация, обогатяване на опита, въвеждане на иновативни практики в социалната работа, използване на ефективни механизми за осигуряване на участието на хората от рисковите групи в процеса на повишаване на качеството и ефективността на предоставяните услуги. Планирани са и мерки за изграждане на капацитет, свързани с осигуряване на допълнителен ресурс от управленски кадри, специалисти и помощен персонал, който да осигури предоставянето на новите услуги, планирани за разкриване в продължение на целия период на реализиране на стратегията.

В отговор на идентифицираните потребности от развитие на съществуващия капацитет и на база прогнозиране на необходимите човешки ресурси за новите услуги, са изведени следните цели:

1.1. Развитие на човешките ресурси

1.1.1. Подкрепа на развитието на човешките ресурси и повишаване качеството на социалните услуги на територията на община Велико Търново.

➤ Изграждане на капацитет за управление на социални услуги в общината и доставчиците на социални услуги.

1.1.2. Адекватно ресурсно обезпечаване на развитието на отделите, ангажирани с администрирането и управлението и развитието на социалните услуги на територията на община Велико Търново.

➤ Осигуряване на адекватен брой служители, ангажирани с разкриването и управлението на социалните услуги на територията на общината;

➤ Осигуряване на възможности за непрекъснато обучение, обмяна на опит и добри практики, с цел развитие на капацитета на експертите в общината, ангажирани с управлението на социалните услуги и на доставчиците.

1.1.3. Изграждане на капацитет на общинско ниво за кандидатстване по оперативни програми и управление на средства от структурните фондове на ЕС и на други донорски програми.

➤ Осъществяване на поредица от базисни и надграждащи обучения за представители на екипите, управляващи социалните услуги в общината, представителите на доставчиците, които да осигурят придобиване и надграждане на умения за:

- Познаване, анализиране и ефективно използване на възможностите на съществуващите финансови инструменти от национално финансиране и Структурните фондове на ЕС;

- Подготовка на проектни предложения.

- Управление на проекти и осъществяване на дейности за осигуряване на устойчивост на резултатите от реализирани проекти.

1.1.4. Развитие на професионални умения и опит за гъвкаво и ефективно управление на социалните услуги.

В допълнение на подобряването на основните професионални умения на специалистите, ангажирани с администриране и управление на социалните услуги, се предвиждат следните дейности за изграждане на нов тип професионални компетенции, необходими за стартиране на нови услуги.

➤ Организиране на поредица от въвеждащи и надграждащи обучения за професионалистите, които ще бъдат ангажирани със създаването и управлението на нови социални услуги, за да се придобият адекватни управленски умения.

➤ Осигуряване на възможност за обучения, семинари и конференции за обмяна на опит и добри практики, осигуряващи развитие на професионалните компетенции за създаване и прилагане на ефективни системи за управление на човешките ресурси.

1.2. Изграждане на капацитет за предоставяне на социални услуги.

1.2.1. Повишаване на квалификацията и уменията на персонала, директно ангажиран в предоставянето на социални услуги, с цел осигуряване на непрекъснато повишаване на капацитета за предоставяне на социални услуги на специалистите и помощния персонал, директно ангажиран в предоставянето на услуги.

➤ Осигуряване на поредица от обучения за специалистите - социални работници, психолози, специални педагози, рехабилитатори и др., както и за помощния персонал, ангажиран в директното предоставяне на социалните услуги;

- Осигуряване на възможности за обучение, обмяна на опит и консултиране по въвеждане на практика за работа с доброволци при предоставянето на социални услуги;
- Осигуряване на възможности за участие в работни срещи, конференции, обучителни пътувания, стажантски програми и др. на регионално и национално равнище, осигуряващи обмен на опит и професионално развитие на специалистите, които директно предоставят социални услуги.

1.3. Развиване на публично - частни партньорства в областта на социалните услуги.

1.3.1. Умения за насърчаване на изграждането на партньорства и работа в мрежа

- Участие в обучения, семинари, работни срещи и др. осигуряващи формиране и развитие на умения за изграждане и поддържане на ефективни партньорства на общинско ниво и работа в мрежа.
- Осъществяване на практика за междуобщинско и междусекторно взаимодействие:
 - Ефективно взаимодействие между общинска администрация, Д"СП" и НПО;
 - Механизми и подходи за осигуряване на подкрепа от гражданския сектор за общинската стратегия;
 - Умения за мобилизиране на потенциала на НПО за управление и предоставяне на социалните услуги, инициране и изпълнение на мерки за социално включване на общинско ниво;
 - Създаване и използване на програми за обмен на различни професионалисти, в рамките на общината.
 - Документиране и популяризиране на добрите практики в общината за осъществяване на партньорски взаимодействия при предоставянето и/ или управлението на социални услуги и добрите практики за работа в мрежа при осъществяването на кампании за превенция на рисковото поведение или кампании за популяризиране на услугите.

2. Финансова рамка и източници на финансиране на социалните услуги в община Велико Търново

За определянето на общия размер на необходимите средства за всяка от планираните социални услуги ще се определи финансов ресурс, чрез който предоставянето на услугата да се обезпечи. При определяне размера на средствата за текуща издръжка ще се има в предвид следното:

- За услугите, за които има определен единен разходен стандарт в ПМС ¹ 715 от 01.10.2010 г. за разпределение на дейностите, финансирани чрез общинските бюджети, на местни и делегирани от държавата дейности и за определяне на стандарти за финансиране на делегирани от държавата дейности през 2011 г., ще се ползва съответният стандарт;
- За услуги, за които няма определен единен разходен стандарт, ще бъде определен примерен стандарт на база пресметнати разходи за предоставянето на услугата, практика по осъществяване на дейности, близки с дейностите по предоставяне на услугата или като част от единния разходен стандарт на услуга, близка по характер до планираната социална услуга.

При определяне на източниците на финансиране се дава приоритет на делегираните от държавата средства за общината, която е призвана да предоставя социалните услуги, съобразно местните потребности. Ето защо се очаква плавно покачване на местните

разходи за социални дейности в абсолютна стойност при запазване на водещата роля на държавно делегираните средства в структурно отношение.

Финансовите средства за осигуряване изпълнението на Годишните планове за развитие на социалните услуги ще се явяват ежегодно обособени раздели от съответните бюджети на Общината.

3. Материално-технически ресурси

Въпреки някои нормативни ограничения, особено по въпроса за промяна преназначението на собствеността, Община Велико Търново е в състояние да обезпечи в голяма степен осъществяването на инициативи в социалната сфера, където принципно са необходими сериозни инвестиции в подходящ сграден фонд.

Не малък дял от необходимите материално-технически ресурси могат да бъдат придобити като принадена стойност от успешната реализация на планираните проекти за външно финансиране. Добро надграждане в същата посока е постигане капитализирането на направените инвестиции и пазарно възстановяване на амортизираните дълготрайни материални активи.

VIII. Резултати и индикатори за изпълнение

Таблица на планирани социални услуги в община Велико Търново

Визия	1	2	3	4	5
Общи цели	(Описание на общите цели)	Индикатори – базови индикатори за въздействието на Стратегията и постигнатата промяна в ситуацията към 2015 г.	Източници на информация	Период на реализация	
<u>цел 1</u>	Да се подобри грижата за децата и семейството и да се предотврати появата и развитието на рискови фактори. Да се постигне намаляване на броя на децата, отглеждани в специализирани институции в община Велико Търново и да се подобри качеството на резидентната грижа по отношение на децата:	<ul style="list-style-type: none"> • Изградена ефективно действаща мрежа от ЦОП на територията на цялата община Велико Търново; • Осигурена подкрепа на уязвимите семейства и деца в ЦОП в община Велико Търново; • Предотвратена институционализация на децата в риск от изоставяне чрез реинтеграция в семейството, настаняване при близки и роднини, приемна грижа, осиновяване (към края на стратегията); • Намален брой на деца, изоставени от родителите си; • Намален със 60 % брой на децата, отглеждани в специализирани институции; • Реформиране и трансформиране на специализираните институции за деца в община Велико Търново; • Разкриване на нови СУ за деца – резидентен тип; • Извеждане на деца от СИ за отглеждане в семейна среда или среда близка до семейната; • Увеличен брой деца, отглеждани в СУ от резидентен тип, съпоставени с броя деца в СИ; • Увеличен брой приемни семейства; 	<ul style="list-style-type: none"> - месечни и тримесечни справки, отчети и доклади; - О”ЗД”, Д”СП” и РДСП; - Проучване за обратна връзка от потребителите на услугите; - решения на ОбС и заповеди на АСП за разкриване на нови социални услуги. 	2011-2015 г.	

		<ul style="list-style-type: none"> • Поне 98% от децата в задължителна училищна възраст обхванати в училище, подготвителни класове или групи или в подходяща форма на образование; • Намаление на отпадналите от училище деца; • Увеличен брой обхванати деца с увреждания в община Велико Търново в услуги за медицинска и социална рехабилитация и/или в различни форми на заместваща и дневна грижа; • Подобро качество на алтернативната резидентна грижа, предоставена в среда, близка до семейната. 		
цел 2	Да се създадат условия за социално включване/интегриране на максимален брой хора в неравностойно положение и уязвими групи	<ul style="list-style-type: none"> • Разширен обхват на ЦСРИ и формиран мобилен екип; • Разширен обхват на услугите, които предлагат домашни грижи за хора с увреждания в общината; • Включени допълнителни услуги към Домашния социален патронаж и по-пълно обхващане на хората с увреждания от малките населени места; • Разкриване на Дневни центрове за различни целеви групи; • Разкрити ЗЖ и Преходни жилища за различни целеви групи; • Разкриване на иновативна услуга – Фамилен център за заместваща грижа; • Разкриване на Хоспис за възрастни хора; • Разкрит Център за социално консултиране и подкрепена заетост по проект „Работилница на мечтите – шанс за защитена заетост и социално включване в общността”, който след приключване на проекта ще функционира като съпътстваща дейност към ЦСРИ за лица с 	<ul style="list-style-type: none"> - Данни на РИО, О”ЗД”, Д”СП”; - Отчети и доклади; - Анализи на РДСП за оценката на потребностите на общината; - Статистически данни и справки от РДСП; - решения на ОбС и заповеди на АСП за разкриване на нови социални услуги. 	2011-2015 г.

		увреждания над 18 г.;		
цел 3	Да се подобри качеството на живот на старите хора	<ul style="list-style-type: none"> • Разширен обем и многообразие на дейностите предлагани от Домашен социален патронаж в домашна среда; • Предоставени съвети, консултации и техническа помощ от НПО и общинска администрация; • Разкрити нови сезонни трапезарии; • Разширени услугите “Личен асистент”, “Социален асистент” и „Домашен помощник”; • Разкрит 1 Дневен център за стари хора през 2011 година; • Подготвено изграждане и стартиране на хоспис на територията на община Велико Търново през 2014-2015 г.; • Надграждане и разширяване на социалната услуга – Клуб на пенсионера и инвалида; • Увеличаване капацитета на Дом за стари хора „Св. Иван Рилски” с. Балван чрез изграждане на 2 фамилни къщи с общ капацитет 8 души. 	<p>- Отчети и доклади;</p> <p>-Обратна връзка от потребителите на услугите чрез анкетни проучвания;</p> <p>- Протоколи от посещения на място;</p> <p>- Решения на ОбС и заповеди на АСП за разкриване на нови социални услуги.</p>	2011-2015 г.

Част 2

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
Направление 1: Превенция за деца и семейства в риск. Деинституционализация на деца.					
1.1. Намаляване изоставянето на деца и настаняването им в специализирани институции и оказване на подкрепа за задържането им в биологичното семейство.	Мярка 1.1.1. Предоставяне на подкрепа на уязвимите семейства и деца в Центрове за обществена подкрепа.	<ul style="list-style-type: none"> • Преминаване в държавно делегирана дейност на ЦОП за семейно консултиране и превенция на изоставянето. Разширяване дейността на действащите и планираните за разкриване ЦОП с нови направления, насочени конкретно към оказване на подкрепа на уязвимите групи хора, бременните, младите майки и родителите на деца с увреждания. • Разкрита СУ „ЗМБ”. • Прилагани комплексни мерки за развитие на ресурсите на семействата в риск за отглеждане на децата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Намален брой на изоставените деца и децата, настанени в институции. • Увеличен брой на децата получаващи необходимите грижи в семейна среда. • Подобро сътрудничество между всички участници в предоставянето на услуги, свързани с превенцията на изоставянето чрез провеждането на регулярни междуведомствени срещи. 	<ul style="list-style-type: none"> - Отчети и справки на РДСП, Д”СП”, О”ЗД” – Велико Търново. - Отчети, доклади, справки предоставени от екипите на ЦОП и доставчиците на услугите. - Заповед на АСП за разкриване на новите услуги. - Протоколи от работни срещи. 	2011-2015 г.
	Мярка 1.1.2. Разработване на общински програми и	<ul style="list-style-type: none"> • Проведена информационна кампания за 	<ul style="list-style-type: none"> • Внедрена в практиката програма за здравна 	<ul style="list-style-type: none"> - Информационни материали, публикации, списъци 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	мерки за здравна профилактика, семейно планиране и подкрепа за социално включване на семействата в риск.	здравна просвета сред учениците в среден курс и младежите по въпросите на семейното планиране.	профилактика на децата и младежите. <ul style="list-style-type: none"> Повишена информираност на децата и младежите по въпросите на здравната култура и семейното планиране. 	на участници. <ul style="list-style-type: none"> Отчети от проведени обучения и информационни кампании. Обратна връзка, обобщения на данни от анкети и въпросници. 	
	Мярка 1.1.3. Осигуряване на грижа при близки и роднини за изоставени и negliжирани деца.	<ul style="list-style-type: none"> Оказана подкрепа на семействата на роднини и близки, които отглеждат деца като мярка за закрила съвместно от О”ЗД” и ЦОП; 	<ul style="list-style-type: none"> Увеличен брой на децата настанени при близки и роднини. 	<ul style="list-style-type: none"> Протоколи от посещения на място. Справки, отчети, доклади от Д”СП”, О”ЗД”. 	
	Мярка 1.1.4. Услуги в подкрепа на осиновяването и приемната грижа	<ul style="list-style-type: none"> Създадена практика за обучение и консултиране на всички кандидати за осиновители и приемни родители. Разкрит като държавно делегирана дейност Областен център по приемна грижа през 2012 г – 2013 г. 	<ul style="list-style-type: none"> Увеличен брой на децата настанени в приемни семейства или осиновени деца. Намаляване броя на рисков и проблемни осиновявания, както и на случаите на разсиновявания. 	<ul style="list-style-type: none"> Протоколи от посещения на място. Справки, отчети, доклади от РДСП, Д”СП”, О”ЗД”, ОЦПГ. 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
1.2. Осигуряване подкрепа на уязвимите семейства и децата за социално включване, за превенция на рисково поведение и negliжиране на децата.	Мярка 1.2.1. Развиване на услуги в общността за подобряване на родителския капацитет и за превенция на negliжирането на децата, отглеждани в семейна среда.	<ul style="list-style-type: none"> Разкрит Общностен център в гр. Велико Търново през 2013 г. Организирано „училище за родители” в рамките на всеки ЦОП. 	<ul style="list-style-type: none"> Развити широкоспектърни услуги за превенция на изоставянето на деца в специализирани институции. Създадени възможности за повишаване на родителския капацитет на жителите на община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет за разкриване на нови услуги. Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. Списъци на участниците, програми, отчети и доклади. 	2011-2015 г.
	Мярка 1.2.2. Инициативи и програми, насочени към децата и младежите за превенция на рисково поведение и зависимостите.	<ul style="list-style-type: none"> Проведени информационни кампании и тренинги за превенция на рисковото поведение сред младите хора в училищата съвместно с ЦОП. Разширена дейност на Превантивно - информационния център по наркомании в гр. Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Преодоляване и превенция на отклоняващото се поведение при децата и директна работа с деца с девиантно поведение. 	<ul style="list-style-type: none"> Програми от обученията, списъци на участниците, обратна връзка от участниците. Разработени информационни и учебни материали. Отчети и справки от Д”СП”, О”ЗД”, ЦОП, ИДПС и МКБППМН. 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	Мярка 1.2.3. Подкрепа за преодоляване на последиците от рисковото поведение при децата и младежите и работа с деца на улицата, жертви на насилие, трафик.	<ul style="list-style-type: none"> • Инициирани смесени социално - образователни дейности в училище за консултиране, развитие на родителския капацитет и уменията за отговорно родителство. • Социална работа на терен. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на възможност за извеждане на деца от ситуация на непосредствена опасност за физическото или психичното им здраве; • Осигуряване на възможности за реална подкрепа на деца и жени, жертви на насилие и трафик. 	<ul style="list-style-type: none"> - Разработени и внедрени в практиката програми за провеждане на обучения, информационни кампании и тренинги. - Списъци на участници, анкети, въпросници, снимков материал. - Отчети на ангажираните страни. 	
1.3. Осигуряване достъп на децата от рискови общности и уязвими групи до качествено образование.	Мярка 1.3.1. Гарантиране на задължителното предучилищно образование за всички подлежащи деца в община Велико Търново.	<ul style="list-style-type: none"> • Издирени всички подлежащи деца и записани за предучилищна подготовка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обхващане на всички деца в предучилищно образование от 5-годишна възраст, със специален фокус върху децата от рискови общности и уязвими групи. 	<ul style="list-style-type: none"> - Справки, предоставени от РИО и Дирекция "Образование" към Община Велико Търново. - Информация, предоставена от кметове и кметски наместници на малките населени места. 	2011-2015 г.
	Мярка 1.3.2.	<ul style="list-style-type: none"> • Развити <u>смесени</u> 	<ul style="list-style-type: none"> • Изграждане на 	<ul style="list-style-type: none"> - Разработени 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	Програми за превенция на отпадането от училище с цел намаляване на отпадналите деца и реинтеграция в образованието на отпадналите деца и младежи.	<u>образователно - социални услуги</u> за превенция на отпадането и задържане на децата в училище. <ul style="list-style-type: none"> Разработени целеви програми и инициативи за подобряване на образованието в средишните и защитените училища. 	партньорство и взаимодействие между социалните услуги и организациите, ангажирани с образованието (училищата, НПО, и др.) за образователна интеграция и реинтеграция на децата. <ul style="list-style-type: none"> Хоризонтални мерки за подобряване на привлекателността на училището, които обхващат всички деца и млади хора в училище. 	програми и система от мерки за превенция на отпадането от училище, повишаване на мотивацията за включване в образователния процес. <ul style="list-style-type: none"> Отчети и справки от проведени обучения, кампании и индивидуална и груповата работа. Списъци на участници в обучителни модули, обратна връзка от участниците, родители, директори на училища и учители. 	
	Мярка 1.3.3. Осигуряване на интегрирана предучилищна подготовка и образование за децата с увреждания –	<ul style="list-style-type: none"> Осигурени места за интегриране на деца с увреждания в общите групи в масовите детски градини и училища. Организираны и 	<ul style="list-style-type: none"> Обхващане на деца с увреждания в <u>масови детски градини и ясли</u>. Интегриране на децата с увреждания в масови общообразователни училища за обучение. 	<ul style="list-style-type: none"> Справки от РИО, община Велико Търново, Ресурсен център за обучение на деца със СОП. Брошури, постери, дипломи, 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	обхващане на децата с увреждания в подходящи форми на включващо образование.	<p>проведени инициативи вътре в училище, които обхващат трите “страни” - учители, родители (на децата с увреждания и на децата без увреждания) и учениците.</p> <ul style="list-style-type: none"> Обучения на персонала за работа с деца с увреждания в училища и детски градини. Проведени кампании на общинско ниво и в местните общности за повишаване на чувствителността към децата с увреждания и техните семейства. Осигурена достъпна среда за децата с увреждания в масовите училища и детски градини в община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Подготовка на средата за приемане на децата с увреждания в масовите училища. Преодоляване на дискриминацията и промоциране на толерантност. 	<p>публикации, прес-съобщения.</p> <ul style="list-style-type: none"> Програми за обученията, брой участници в обученията, обратна връзка от участниците. Списъци и протоколи от работни срещи, презентации и информационни кампании. 	
	Мярка 1.3.4. Целенасочена политика за приобщаване на родителите и общността в учебно - възпитателния процес	<ul style="list-style-type: none"> Срещи и обучения на Училищни настоятелства и родителски комитети в училищата. Обмяна на опит и добри практики с други 	Изграждане на капацитет в училищата и детските градини за включване на родителите и създаване на интегрираща среда в училище.	<ul style="list-style-type: none"> Протоколи от работни срещи. Програми и информационни материали. 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	на техните деца.	училища и детски градини. <ul style="list-style-type: none"> • Повишена ангажираност на родителите в учебно-възпитателния процес. 			
1.4. Извеждане на децата от специализираните институции и настаняването им за отглеждане в семейна среда.	Мярка 1.4.1. Развитие на услуги за реинтеграция на децата от специализираните институции в биологичното или в разширеното семейство (настаняване при близки и роднини), услуги в подкрепа на осиновяването.	<ul style="list-style-type: none"> • Формирани мобилни екипи в ЦОП за работа на терен в посока реинтеграция на децата. • Предоставяни услуги за подкрепа на биологичните семейства, семействата на роднини и близки, кандидат осиновите и осиновители.. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осигуряването на трайна семейна среда за децата, настанени в СИ. • Увеличен брой на случаите на успешна реинтеграция и осиновяване. • Намален брой на децата в специализирани институции. 	<ul style="list-style-type: none"> - Справки, отчети и доклади от доставчици на услугите, Д"СП", О"ЗД". - Протоколи от посещения на място, отчети, доклади от мониторинг – вътрешен и външен. 	2011-2015 г.
	Мярка 1.4..2. Извеждане на деца от СИ и настаняване в приемни семейства.	<ul style="list-style-type: none"> • Координация на дейността от страна на Областен център по приемна грижа /ОЦПГ/ гр. Велико Търново и Комисията за детето за развитие на приемната грижа на общинско ниво. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на индивидуализирана грижа за децата и подходяща среда за развитие. 	<ul style="list-style-type: none"> - Справки, отчети, доклади от ОЦПГ, РДСП, Д"СП" и О"ЗД". 	
1.5. Развитие на алтернативни	Мярка 1.6.1. Изграждане на ЦНСТ	<ul style="list-style-type: none"> • Увеличаване броя на 	<ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на възможности за всички деца, 	<ul style="list-style-type: none"> - Протоколи и решения на ОбС за 	2011-2015 г.

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
услуги за деца за предоставяне на резидентна грижа в среда близка до семейната за децата, които не могат да бъдат изведени в семейна среда.	за извеждане на деца от СИ.	резидентния тип услуги, отговарящи на съвременните изисквания, стандарти и критерии за качествена грижа.	извеждани от СИ за живот в среда, близка до семейната при изчерпване на всички други алтернативи.	разкриване на нови услуги. - Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. - Функциониращи ЦНСТ, отчети на РДСП, доставчици на услуги. - Доклади от мониторинг. - Протоколи от посещения на място. - Интервюта и анкети с потребителите	
1.6. Намаляване броя и капацитета на специализираните институции за деца в община Велико Търново и разкриване на нови услуги.	Мярка 1.6.1. Разработване на планове за трансформиране/закриване на 3 СИ за деца.	<ul style="list-style-type: none"> Създадени общински работни групи за изработване на планове за трансформиране /закриване на СИ за деца в община Велико Търново – 2015 г.; Осъществен преглед и актуализиране през 2013 г. на плановете за 3 СИ за деца в община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Разработен поетапен план за системно и планомерно закриване на СИ за деца в община Велико Търново. Осигуряване на възможности за всички деца, извеждани от СИ за живот в среда, близка до семейната. 	<ul style="list-style-type: none"> Разработени планове за закриване на институциите. Отчети по Проект на ДАЗД “Детство за всички”. Планиране на извеждането на децата. Актуализирани планове, доклади от мониторинг. 	2011-2015 г.

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	Мярка 1.6.2. Формиране на мрежа между всички участници, които имат отговорност за бъдещето на децата от СИ.	<ul style="list-style-type: none"> Изграждане на междуведомствен екип за управление на процеса на поетапно закриване на специализираните институции. Провеждане на регулярни срещи. 	<ul style="list-style-type: none"> Постепенното извеждане на децата и намаляване на капацитета на СИ и паралелното развитие на нови услуги на мястото на СИ. 	<ul style="list-style-type: none"> Протоколи от провеждани срещи. Посещение на специализираните институции. 	
	Мярка 1.6.3. Трансформиране, подготовка и поетапно закриване на 3 СИ за деца в община Велико Търново до 2015 год.,	<ul style="list-style-type: none"> Реформиране и реструктуриране на ДДЛРГ гр. В. Търново; Реформиране и реструктуриране на ДДЛРГ и разкриване на две ЦНСТ в с. Балван, общ. В. Търново през 2015 г.; Реформиране и реструктуриране на <u>ДМСГД, гр. Дебелец.</u> 	<ul style="list-style-type: none"> Системно и планомерно закриване/реформиране/реструктуриране на СИ за деца в община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет. Заповед на АСП за разкриване на новите социални услуги. Закрити специализирани институции. 	
	Мярка 1.6.4. Трансформиране на ДМСГД гр. Дебелец, общ. В. Търново и разкриване на нови услуги.	<ul style="list-style-type: none"> Разкриване на нови медико-социални услуги на основата на ресурсите на ДМСГД. 	<ul style="list-style-type: none"> Предоставяне на качествено нови грижи и услуги за децата и младите майки. 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет. Заповед на АСП. Справки и доклади на доставчика на 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
				услугите.	
1.7. Подпомагане на социалната интеграция на младежите, напускащи специализирани институции.	Мярка 1.7.1. Програми за изграждане на социални умения на децата, настанени в СИ.	<ul style="list-style-type: none"> Развиване на програми във всички СИ за изграждане на социални умения на настанените деца и младежи. Повишена възможност за социално включване и реална интеграция на младежи, напуснали СИ. 	<ul style="list-style-type: none"> Подготовка на младежите за самостоятелен живот след напускане на институцията. Осигуряване на подкрепа в прехода към самостоятелен начин на живот. 	<ul style="list-style-type: none"> Изработени програми и внедрени в практиката. Обратна връзка с участници. Обобщения и анализ на въпросници, анкети, интервюта. Доклади от мониторинг. 	2011-2015 г.
	Мярка 1.7.2. Програми за социална и трудова интеграция на младежите, напуснали СИ.	<ul style="list-style-type: none"> Осигуряване на програми за професионална квалификация на младежите, напуснали СИ. Прилагане на общински и национални мерки за осигуряване на достъп до заетост за младежите, напуснали СИ. 	<ul style="list-style-type: none"> Осигуряване на възможности за реална трудова заетост. 	<ul style="list-style-type: none"> Разработени индивидуални планове и програма за професионална квалификация. Отчети, справки и доклади от доставчици на услуги. Отчети на Д"БТ", РДСП, доставчици на социални услуги в общността. 	
1.8. Осигуряване на условия за	Мярка 1.8.1. Развиване на ЦСРИ за	<ul style="list-style-type: none"> Мобилни екипи към ЦСРИ за осигуряване 	<ul style="list-style-type: none"> Гъвкавост на услугите и съответствие с конкретните 	Доклади от мониторинг.	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
развитие на децата с увреждания, отглеждани в семейството.	осигуряване на достъп до здравна грижа, медицинска и социална рехабилитация за децата с увреждания и подкрепа за техните семейства.	обхващането на децата с увреждания в малките населени места в община Велико Търново;	индивидуални потребности на децата и семействата, за социализацията на децата с увреждания. <ul style="list-style-type: none"> Увеличен и улеснен достъп до услугите. 	Анкетите с потребители, протоколи от посещения на място. Отчети на доставчици на социални услуги. Отчет на общината	2011-2015 г.
	Мярка 1.8.2. Разширяване на услугите, предоставяни за деца с увреждания.	<ul style="list-style-type: none"> Разкрит Фамилен център – заместваща грижа през 2013 - 2014 г. Разкрит Център за ранна интервенция в гр. В. Търново през 2013 – 2014 г. Разкриване на нов Дневен център за деца с увреждания 2014-2015 г. 	<ul style="list-style-type: none"> Развита мрежа от услуги за деца с увреждания и осигуряване на помощ и подкрепа на семействата с деца с увреждания. Осигурени възможности за предоставяне на услуги предимно в общността. Осигуряване на достъп до адекватна и гъвкава заместваща грижа - дневна и почасова грижа за децата с увреждания, отглеждани в 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет за разкриване на нови услуги. Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. Справки, отчети и доклади от доставчиците на услугите, Д"СП" и О"ЗД". 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
			<p>семејна среда.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Заместваща грижа с резидентен престой за фиксирано кратко време, при отсъствие на родителите и/или близките. • Осигуряване на възможност за родители да работят. 		
Направление 2: Развитие на социални услуги за социално включване на уязвими групи възрастни и лица в неравностойно положение					
2.1. Да се осигурят условия за пълноценен и достоен живот на хората с увреждания в семейна среда чрез разкриване на услуги и грижа в общността.	Мярка 2.1.1. Подкрепа от ЦСРИ с мобилни екипи за обхващане на хората с увреждания на територията на община Велико Търново.	<ul style="list-style-type: none"> • Разширен обхват на ЦСРИ в гр. Велико Търново и формиран мобилен екип за обхващане на кметствата в община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осигуряване на достъп до услуги в семейна среда за хората с увреждания, живеещи в малки населени места; 	<ul style="list-style-type: none"> - Разкрити нови или разширен капацитет на съществуващи ЦСРИ; - Отчети и доклади на доставчици на социални услуги; - Справки на РДСП и Д"СП". - Получаване на обратна връзка от потребителите на услуги и техните семейства, както и от кметове и кметски 	2011-2015 г.

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
				наместници в малките населени места.	
	Мярка 2.1.2. Разширяване на социалните услуги в домашна среда за подкрепа в ежедневието на хората с увреждания и техните семейства.	<ul style="list-style-type: none"> Разширен обхват на услугите, които предлагат домашни грижи за хора с увреждания на територията на общината. Включени допълнителни услуги към Домашния социален патронаж и по-пълно обхващане на хората с увреждания от малките населени места. Разкрити 2 Дневни центъра за възрастни с психични разстройства. Разкрита съпътстваща дейност Център за социално консултиране и подкрепена заетост към ЦСРИ за лица над 18 г. с увреждания - гр. Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> Осигуряване на необходимата медицинска и социална рехабилитация, здравни грижи, информация и консултации за хората с увреждания; Получаване на специализирана подкрепа, информиране и консултиране (здравно, психологическо, социално, юридическо) от семействата и близките, които полагат грижи за хора с увреждания; Осигуряване на домашни грижи, помощ в домакинството, обслужване, помощ за излизане и придвижване и др. услуги за хора с увреждания; 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет за разкриване на нови услуги. Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. Отчети на доставчици на социални услуги. Справки и отчети на РДСП и Д"СП". Обратна връзка от ползвателите на услугите и техните семейства. 	
	Мярка 2.1.3. Развиване на целеви общински политики/мерки за	<ul style="list-style-type: none"> Подобрена инфраструктура и осигурен достъп на хората с увреждания до 	<ul style="list-style-type: none"> Осигуряване на достъпна среда в общественото пространство, културни и здравни центрове, училища и 	- Отчети, доклади и справки от Община Велико Търново.	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	социално включване на хората с увреждания.	различни институции и услуги. <ul style="list-style-type: none"> • Намаляване на социалната изолация на хората с увреждания и повишаване на социалното им включване. 	детски градини, предприятия;		
2.2. Развитие на алтернативна резидентна грижа от семеен тип за хората с увреждания, настанени в специализирани институции	Мярка 2.2.1. Продължаване изграждането на алтернативни социални услуги от резидентен тип за настаняване на хора с увреждания, които имат нужда от резидентна грижа в среда, близка до семейната.	<ul style="list-style-type: none"> • Разкрито второ защитено жилище за лица с умствена изостаналост в гр. Дебелец; • Разкрито преходно жилище за лица с умствена изостаналост в с. Церова кория; • Разкрито защитено жилище за възрастни с психични разстройства в с. Церова кория – държавно делегирана дейност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Задоволяване потребностите на възрастните хора с умствена изостаналост, психични разстройства и физически увреждания в оптимална степен; • Създаване на условия за живот, близки до семейната среда за възрастните хора с умствена изостаналост, психични разстройства и физически увреждания; 	<ul style="list-style-type: none"> - Решение на Общински съвет за разкриване на нови услуги. - Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. - Отчети, справки и доклади на доставчици на социални услуги и Д”СП”. 	2011-2015 г.
	Мярка 2.2.2. Развиване на нови иновативни форми на ангажиране и заетост на хората с увреждания,	<ul style="list-style-type: none"> • Разкрито Социално предприятие за хора с увреждания на територията на община Велико Търново. 	<ul style="list-style-type: none"> • Създаване на условия за стимулиране ресурсите на възрастните хора с умствена изостаналост, психични разстройства и физически увреждания. 	<ul style="list-style-type: none"> - Справки, отчети и доклади. - Протоколи от посещения на място; - Регистър на произведения 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	ползвачи услугите, резидентен тип.			продукти.	
2.3. Създаване на условия за реинтеграция на уязвими лица, групи и общности в риск.	Мярка 2.3.1. Развиване на услуги за лица жертва на насилие.	<ul style="list-style-type: none"> Развити дейности по превенция на насилието на ЦОП; Проведени смесени социално-образователни услуги и кампании за превенция на домашното насилие и трафика на хора. 	<ul style="list-style-type: none"> Оказване на кризисна интервенция, емоционална подкрепа, консултиране и партниране при вземане на решение, психосоциално и юридическо консултиране, социална работа, овластяване и застъпничество, съдействие за кризисно настаняване. Подобряване на мултидисциплинарната работа по случаи; 	<ul style="list-style-type: none"> Отчети, справки и доклади на доставчици на социални услуги, Д"СП" и О"ЗД". Протоколи от проведени междуведомствени срещи. Материали от информационни кампании, обучения, анкети, въпросници, списъци на участниците. 	2011-2015 г.
	Мярка 2.3.2. Развиване на услуги за превенция на рисковото и зависимо поведение, насочени към младежи и възрастни и реинтеграция на лица със зависимости и проблемно поведение	<ul style="list-style-type: none"> Проведени кампании, тренинги за превенция на зависимостите и рисковото поведение; Развити услуги за подкрепа на лица със зависимости и проблемно поведение от ЦОП и ПИЦ в община Велико Търново; Развити услуги за 	<ul style="list-style-type: none"> Включване на родителите и семействата като активни партньори в дейностите по превенция; Повишена информираност на младежите и възрастните. Повишен капацитет на семействата за справяне в ситуации при наличието на 	<ul style="list-style-type: none"> Разработени консултативни и образователни програми. Материали от информационни кампании, обучения, анкети, въпросници, списъци на участниците. 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
		хора в пробация – консултиране, подкрепа за реинтеграция, курсове за професионална квалификация, които се изпълняват съвместно от Съвета по пробация, Д”БТ”, ЦОП, Д”СП”;	зависим. • Изграден междуведомствен екип за подкрепа на лица, осъдени на пробация.	- Отчети за проведени обучения.	
	Мярка 2.3.3. Продължаване дейността на обществени трапезарии.	• Разширяване дейността на обществените трапезарии.	• Осигурена възможност за получаване на топла храна на нуждаещите се.	- Решение на Общински съвет и Заповед на АСП за разкриване на нови услуги. - Справки и отчети.	
2.4. Да се осигурят условия за качествен живот на хората, настанени в специализираните институции за възрастни хора с увреждания	Мярка 2.4.1. Реформиране на съществуващите специализирани институции за възрастни хора с увреждания за подобряване на условията и качеството на грижите.	• Подобрени услуги в Домовете за възрастни хора с умствена изостаналост.	• Подобряване на условията за живот и грижа в институциите за възрастни хора. • Създаване на условия за живот, близки до семейната среда за възрастните хора с умствена изостаналост.	- Справки, отчети и доклади от доставчици на услугите, Д”СП” и РДСП. - Посещения на място.	2011-2015 г.
	Мярка 2.4.2.	• Прилагане на план за	• Закриване на Дома за	- Планове и	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	Закриване на Дом за възрастни хора с умствена изостаналост в с. Присово, общ. Велико Търново.	закриване на Дома за възрастни с умствена изостаналост в с. Присово, общ. Велико Търново.	възрастни с умствена изостаналост в с. Присово и насочване на потребителите към подходящи услуги.	доклади за трансформирани и закрити СИ.	
Направление 3: Грижа за старите хора за по-добър и достоен живот					
3.1. Развиване на широка мрежа от услуги в общността за осигуряване на условия за спокоен и достоен живот на старите хора в семейна и домашна среда	Мярка 3.1.1. Развиване и разширяване на дейностите в Домашния социален патронаж и обхващане на населените места в община Велико Търново.	<ul style="list-style-type: none"> Разширен обем на дейностите на Домашен социален патронаж в домашна среда. 	<ul style="list-style-type: none"> Подобряване на достъпа до услуги и социална подкрепа на хората от малките населени места. 	<ul style="list-style-type: none"> Регистър на услугата, протоколи от посещения на място. Обратна връзка от потребителите чрез анкетни проучвания. Справки и отчети на доставчиците на социалните услуги. 	2011-2015 г.
	Мярка 3.1.2. Разширяване на услугите в домашна среда чрез увеличаване на капацитета на услугите домашен помощник, социален	<ul style="list-style-type: none"> Разширена услугата „Домашен помощник“ по национални и европейски програми. Разширени услугите Социален и Личен асистент по национални и европейски 	<ul style="list-style-type: none"> Подобряване на социалния и психологически статус на лицата, чрез предоставяне на социални услуги, свързани с рехабилитация, социално - правни консултации, превенция 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на ВТОС и Заповед на АСП за разкриване на социалните услуги. Справки и отчети на доставчиците на 	

1	2	3	4	5	6
Специфични цели	Мерки, дейности	Преки резултати / индикатори за изпълнението на планираните дейности	Ключови индикатори за ефекта и ползите от реализацията на Стратегията	Източници на информация	Период на реализация
	и личен асистент.	програми.	на социалното изключване и преодоляване на неговите последици.	социалните услуги - Обратна връзка от потребителите и техните семейства чрез анкетни проучвания.	
	Мярка 3.1.3. Разкриване на Дневни центрове за стари хора.	<ul style="list-style-type: none"> Проучени възможности за създаване на комплекси за подкрепа на стари хора през 2014 год. в общината, в които са развити две и повече социални услуги, насочени към старите хора. 	<ul style="list-style-type: none"> Установени и изведени възможностите за създаване на Комплекси за стари хора. 	Анализ и доклад от направеното проучване.	
3.2. Развитие на алтернативни грижи за стари хора, настанени в институции.	Мярка 3.2.1. Разширяване на капацитета на Дом за стари хора – с. Балван.	<ul style="list-style-type: none"> Построяване на 2 фамилни къщи за стари хора. 	<ul style="list-style-type: none"> Предоставяне на грижи близки до семейната среда на възрастни хора. 	<ul style="list-style-type: none"> Решение на Общински съвет и Заповед на АСП за разкриване на фамилните къщи. Справки и отчети на доставчика на услугите, РДСП и АСП. 	2011-2015 г.

IX. Механизъм за периодичен преглед и за актуализиране на стратегията.

Системата за мониторинг и оценка е ключов инструмент за развитие на политики и програми в социалната сфера и особено – за дългосрочни и комплексни интервенции като Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново. Резултатите от мониторинга и оценката са основа за актуализацията на стратегията по отношение на приоритетните направления и целите, както и за препланирането на оперативните задачи в хода на изпълнението.

Конкретните цели и задачи на системата за мониторинг и оценка са:

1. Да осигурява постоянен поток от актуална информация за развитието на социалната среда в община Велико Търново, чрез:

- Наблюдение на промените в базовите индикатори за ситуацията;
- Обратна връзка от целевите групи и преките потребители за вида и качеството на предоставяните услуги и подкрепа;
- Обратна връзка от преките изпълнители на дейностите за трудностите в изпълнението на услугите, възможностите за усъвършенстване и нуждите от обучение и развитие на човешките ресурси.

2. Да обезпечи текущия мониторинг на изпълнението на дейностите на Общинската стратегия, чрез:

- Събиране на информация за обема и преките резултати от осъществяваните дейности/ услуги;
- Пряко наблюдение на хода, методите и начините на текущото изпълнение на планираните дейности, както и на степента на изпълнение на времевия график на дейности и резултати;
- Анализ на резултатите от мониторинга в сравнение със заложените индикатори;
- Предоставяне на консултации и съвети на място на преките изпълнители на стратегията – община, външните доставчици на услугите, свързани сектори и др. за подобряване на дейностите и качеството на социалните услуги.

3. Да се изработят комплексни оценки на ефекта и цялостното въздействие от изпълнението на Общинската стратегия от гледна точка на целевите рискови групи. Оценката обхваща следните критерии:

- Релевантност – съответствието на целите и интервенцията спрямо реалните проблеми и конкретните потребности и възможности на рисковите групи;
- Ефикасността на изпълнените дейности и постигнатите преки резултати по отношение на обема на дейностите, спазването на времевия график, планираните / вложените ресурси;
- Ефективността – оценка на реалните ползи и ефекти за потребителите на услуги, както и на степента на обхващане на целевите групи, индивиди и общности в риск от изпълнените дейности. Качеството на предоставените социални услуги се оценява през призмата на ефекта и ползите за потребителите при задоволяването на техните потребности - индивидуални и общи за рисковата група;
- Въздействието на Общинската стратегия върху общия социален контекст, степен на постигане на дългосрочните цели, комплексна оценка на предизвиканите качествени промени в състоянието на социалната среда и рисковите групи;

- Устойчивостта на дейностите, резултатите и ползите за целевите групи и продължението им след времевата рамка на Стратегията.

4. Да се осигури системното актуализиране на Общинската стратегия, подобряването на политиките за социално включване и постоянното усъвършенстване на социалните услуги и мерки чрез:

- Предоставяне на конкретни препоръки за актуализиране на цялостната Стратегия по отношение на избраните приоритетни направления, дългосрочни и конкретни цели на интервенцията;

- Препоръки и текуща, актуална информация за оперативно препланиране на дейностите и следващите етапи от изпълнението на предвидените дейности – социални услуги и мерки;

- Системна обратна връзка от потребителите на услуги и препоръки за подобряване на вида и качеството на услугите в съответствие с реалните групови и индивидуални потребности;

- Консултации и методическа помощ за усъвършенстване и подобряване на качеството на социалните услуги по места;

- Идентифициране на добрите практики и научените уроци от осъществяването на Общинската стратегия и мултиплициране на натрупания опит по места.

В съответствие с тези цели и задачи, изграждането и функционирането на цялостна Система за мониторинг и оценка дава реални, практически ползи за общината и структурите, които изпълняват Стратегията. Препоръките за промени, постоянният поток от информация и обратната връзка от целевите потребители на услугите, осигурен от Системата за мониторинг и оценка са задължително условие за ефективното изпълнение на Стратегията.

Основният подход при мониторинга е оценката с участие, който изисква включването и обратната връзка от всички участници в изпълнението на предоставянето на социалните услуги и носи допълнителни предимства за ефективността на мониторинга. Участието гарантира съпричастността и чувството за собственост на заинтересованите страни върху продуктите и резултатите от мониторинга и оценката и съответно – тяхната готовност и интерес от прилагането на препоръките на практика.

Общинската стратегия за развитие на социалните услуги е документ, който отразява особеностите, значимите проблеми и приоритетните направления в социалната сфера.

Важно изискване, за да бъде Стратегията непрекъснато действащ документ е, от една страна да отговаря адекватно на обществените потребности, от друга да съобразява динамиката на настъпващите промени, а от трета да поддържа системна устойчивост.

Обществените потребности са водещо основание за съществуването и прилагането на Стратегията, като управленски инструмент, насочен към задоволяване на действителните нужди на населението от социална подкрепа.

В процеса на управление, ако се регистрират съществени отклонения по индикаторите за сравнения е необходимо да бъдат предприети незабавни мерки за възстановяване на определения баланс между предварително избраните базисни стойности и техните променливи величини. Това означава, че измененията в качествените характеристики на средата предполагат задължително наличие на възможности за внасяне на корективи в съдържанието на Стратегията.

Когато става въпрос за актуализация на Стратегията, преди всичко, се разбира административна процедура и технология на текстовата разработка.

Процедурата отразява нормативно регламентирани действия, предприети за внасяне на необходими изменения по съдържанието.

Технологията покрива изискванията за прилагане принципите на стратегическото планиране при възпроизвеждане на унифициран модел.

Важно е да се отбележи, че актуализацията на Стратегията не е задължителен акт, самоцелно породен от добри управленски качества, тъй като плановото проследяване на изпълнението се изразява в последователно наблюдение и системен прочит за потвърждаване перманентното съответствие на документа, спрямо условията на средата.

Така че, ако се налага преработка, тя може да варира от „козметично” обновяване на текста до определена степен на съществени изменения в посоката на действията.

Основен принцип при вземане на решения за пристъпване към актуализация на Стратегията за развитие на социалните услуги е необходимостта, потвърдена от доказана аргументация в полза на общността и местното развитие, за постигане по-добро качество на живот на гражданите.

Х. Отговорности за изпълнението, координацията и контрола органи.

Ролите и задачите на общината, институциите, доставчиците на услуги и другите заинтересовани страни в изпълнението на Общинската стратегия за развитие на социалните услуги се определят от техните компетенции, идентифицираните потребности на групите в риск и планираните дейности за посрещането им.

1. Община Велико Търново

Общината отговаря за цялостното изпълнение на Общинската Стратегия за развитие на социалните услуги. За тази цел тя разработва, приема и прилага Общинска стратегия за развитие на социалните услуги. Разработва, приема и осъществява годишни планове за действие.

Местната власт разработва и изпълнява интегрирана политика за развитие на хората в риск, като комбинира ресурсите и координира дейностите в сферата на социалното подпомагане, образование, здравеопазване, политики на пазара на труда, водена от интересите и нуждите на групите и хората в риск. Общината е доставчик на социални услуги и развива интегрирани политики в подкрепа на децата в риск, хората с увреждания и старите хора. Общината осъществява годишен мониторинг и оценка на изпълнението на социалната услуга и оценка на нуждите на групите в риск.

1.1. Роля и отговорности на Общинския съвет:

- Обсъжда и приема Общинска стратегия за развитие на социални услуги на територията на общината и годишния оперативен план за изпълнението ѝ по предложение на кмета на общината;

- Одобрява докладите за изпълнението на програмата за реализация на общинския план за развитие на социални услуги по предложение на кмета на общината;

- Съгласува проектни предложения за финансиране на социални услуги, които ще се развиват на територията на общината и са планирани в Областната стратегия и в Общинската стратегия за развитие на социалните услуги.

- Взема решения, свързани с развитие на СУ на територията на общината (откриване, закриване, разширяване, дофинансиране и пр.).

Решение за развиване на конкретна социална услуга се взема от Общинския съвет, като преди това е било разгледано в съответната постоянна комисия и консултирано по въпросите, свързани с финансирането. Предложението се внася от кмета или от общинските съветници.

1.2. Ролята на кмета на общината е ключова за цялостното изпълнение на Стратегията за развитие на социалните услуги на общинско ниво. Кметът на общината:

- организира изработването на общинските програми и планове за развитие на социални услуги на територията на общината и след съгласуване с Обществения съвет по социално подпомагане ги внася за обсъждане и приемане от Общинския съвет;

- организира разработването на общинските секторни политики и след гласуването в Общинския съвет организира цялостното им изпълнение. Кметът и общинската администрация осъществяват съгласуването на дейностите за развитие на социалните услуги с общите хоризонтални мерки за социално включване;

- ръководи, организира и контролира дейността по изпълнението на годишния план за развитие на социалните услуги;

- след съгласуване с Обществения съвет представя годишен и заключителен доклад за изпълнението и реализацията на годишния план за развитие на социални услуги за одобряване от Общинския съвет;

- участва в осъществяването на годишен мониторинг и оценка на изпълнението на годишния план за развитие на социалните услуги към Общинската стратегия за развитие на социалните услуги 2011 – 2015 г., като част от Областната стратегия;

- търси възможности за финансиране от различни финансови източници за реализиране на конкретните общински дейности, планирани в съответния общински компонент на областната стратегия за развитие на социалните услуги.

1.3. Общественият съвет по социално подпомагане и услуги в Община Велико Търново е консултативен орган към общината за осъществяване на сътрудничество, координация и консултация между община, централни държавни органи и доставчици на социални услуги с цел реализиране на социалната политика в общината.

2. Дирекция „Социално подпомагане” – гр. Велико Търново:

ДСП – Велико Търново носи отговорност и изпълнява конкретни задачи при реализирането на Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в Община Велико Търново:

- Изготвя предложения до кмета на общината за предоставяне на социални услуги;

- Изготвя предложения до РДСП – Велико Търново за откриване, реформиране и закриване на социални услуги, съобразно планираните дейности в стратегията;

- Д"СП" и О"ЗД" управляват случаите на хората и децата в риск; разработват оценки и индивидуални планове за децата и лицата, настанени в специализирани институции за социални услуги и в социални услуги в общността;

- Осъществява сътрудничество между общинската администрация и неправителствени организации във връзка с общинската стратегия и предвидените дейности в нея;

- Събира и актуализира данните на базовите индикатори и резултатите от изпълнение на социалните услуги;

Взаимодействието на АСП с МТСП се определя като фактор за гарантиране на устойчивостта на изпълнението на общинската стратегия чрез практическите възможности за осигуряване на средства за предоставяне на услуги като държавно-делегирана дейност.

3. РИО – гр. Велико Търново

Регионалният инспекторат по образованието – град Велико Търново отговаря за координирането и изпълнение на дейностите от стратегията, свързани с образованието, като: осигуряване на достъп до качествено образование на деца и ученици, реинтеграция в системата на образование на необхванати, отпаднали и нередовно посещаващи училище ученици, интегриране в системата на образование на децата с увреждания, отглеждани в семействата и от СИ, и контролира дейностите, свързани с насочване на деца със специални образователни потребности, осигуряване на учители за ресурсно подпомагане на децата с увреждания и пр.

Важна роля в реализацията на мерките в сферата на образованието, заложи в Стратегията, изпълняват и **Екипът за комплексно педагогическо оценяване** към РИО на МОМН, както и **Ресурсният център за подпомагане на интегрираното обучение и възпитание на деца и ученици със специални образователни потребности – РЦПНОВДУСОП** за област Велико Търново.

4. Регионална здравна инспекция – гр. Велико Търново

Държавната здравна политика на територията на община Велико Търново се осъществява и организира от Регионална здравна инспекция (РЗИ). Ролята ѝ е свързана с:

- Координацията и изпълнението на хоризонтални здравни мерки, за осигуряване на достъп до качествена здравна грижа за цялото население, включително за хората в риск;

- Създаване на база данни за здравни специалисти в помощ на хора с увреждания и хора със зависимости, която се използва от Д"СП" за насочване и консултиране на клиенти в риск;

- Взаимодействие с местната власт и с други институции за методическо ръководство, инициране и реализация на смесени медико-социални услуги, предвидени в Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново;

Конкретните им отговорности са насочени към: здравна профилактика на майчинството/ бременността с фокус нежелана и рискова бременност; медицинска рехабилитация за деца и възрастни с увреждания и подкрепа за техните семейства; разработване на здравно-социални програми за семейно планиране; качествена здравна грижа в домовете за деца и хора с увреждания и стари хора.

5. Дирекция „Бюро по труда” – гр. Велико Търново

Дирекция Бюро по труда в община Велико Търново участва в планирането и изпълнението на програми и активни мерки за интеграция на пазара на труда на хора в риск (лица с увреждания, младежи напускащи специализирани институции, младежи, отпаднали от училище, трайно безработни, със специално внимание към безработните от обособените ромски общности) и мерки за подкрепа на семействата на групи в риск (на деца, настанени в СИ, деца и възрастни с увреждания, живеещи в семейна среда).

Основната роля на **дирекция "Бюро по труда"** по изпълнението на стратегията включва:

- Участие в разработването на програми за заетост и за обучение на рискови групи;
- Консултиране на младежи, напускащи и напуснали институции с цел професионално ориентиране, повишаване на квалификацията и посредничество при намиране на работа;
- Разработване на мерки и програми съвместно с общината за професионална квалификация и включване на пазара на труда на възрастни с увреждания и на роми, живеещи в затворени етнически общности;
- Участие в разработването на програми за обучение и пренасочване на персонал от специализираните институции;
- Посредничество между работодатели и безработни от рисковите групи с цел намиране на работа;
- Съвместни дейности с институциите от други сектори (системата на здравеопазването, образованието и социалните услуги, органите на местното самоуправление, на представителните организации на работниците, служителите и на работодателите, НПО) при прилагането на Общинската стратегия за развитие на социалните услуги в община Велико Търново.

6. Неправителствени организации

Важна роля в изпълнението на стратегията играят НПО – част от тях участват в предоставянето на социални услуги като преки доставчици, други допринасят за прилагането на принципите и философията на Стратегията като представители на гражданското общество и групите в риск в община Велико Търново. Тяхната роля се свежда до:

- Съвместно с общината, Д"СП" и граждани разработват интегрирани политики и мерки за социално включване, в съответствие с мерките в стратегията;
- Участват във формулирането и изпълнението на хоризонтални мерки и политики за социално включване като партньори на общината и/или водещи организации за проектите;
- Предоставят социални, здравни и образователни услуги на територията на общината за хора в риск;
- Подпомагат училищата, Център за обществена подкрепа, специализирани институции и услуги в общността при работа със семейството и с деца за изграждане на умения за самостоятелен живот и индивидуално развитие, задържане в училище, превенция на рисково поведение и зависимости.

НПО участват в актуализирането на Стратегията, в изготвянето на годишен план за действие и в осъществяването на мониторинг и оценка на изпълнението ѝ, като подпомагат събирането на данни и оценката на потребностите на крайните потребители.

Ефективното междусекторно сътрудничество ще допринесе за устойчивост на изградената оптимална мрежа от социални услуги в община Велико Търново, която да осигури равен достъп до услуги за рисковите групи. Това ще способства за съчетаването на наличните и потенциалните ресурси, допълването и съгласуването на дейностите на ангажираните институции от различните сектори с фокус потребителите на услуги, уязвимите общности и групи.

Стратегията е разработена от работна група, сформирана със заповед на Кмета на Община Велико Търново, в изпълнение на чл. 19, ал. 2 от Закона за социално подпомагане и чл. 36б от Правилника за прилагане на закона за социално подпомагане и е съгласувана с Директора на Дирекция “Социално подпомагане” – град Велико Търново, Обществен съвет за социално подпомагане и всички отговорни институции и НПО, ангажирани с предоставянето и развитието на социални услуги.

Същата е отворен документ и може да се допълва, изменя и актуализира.

Община Велико Търново се задължава да изготви Годишен план за развитие на социалните услуги за 2011 година в изпълнение на настоящата Стратегия.

РОСИЦА ДИМИТРОВА

Директор на дирекция “СДЗ” и

Председател на Обществен съвет за СП

Съгласувал:

МАЯ ПЕШЕВА-ВЛАДКОВА

Директор на Дирекция “Социално подпомагане”

град Велико Търново